

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนศึกษาดำรงเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
  - 1.1 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร
  - 1.2 ความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของหลักสูตร
    - 1.2.1 ความหมายของหลักสูตร
    - 1.2.2 ความสำคัญของหลักสูตร
    - 1.2.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
  - 1.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
    - 1.3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
    - 1.3.2 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน
  - 2.1 ความหมายและความสำคัญการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
  - 2.2 ความเป็นมาของหลักสูตรอาเซียน (ASEAN Curriculum Sourcebook)
  - 2.3 มาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน
  - 2.4 การจัดการหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education)
  - 3.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม
  - 3.2 แนวการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลผู้เรียนด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านเจตคติ
5. แนวคิดเกี่ยวกับภาคีเครือข่าย
  - 5.1 ความหมายของภาคีเครือข่าย
  - 5.2 ความสำคัญของภาคีเครือข่าย
  - 5.3 องค์ประกอบของภาคีเครือข่าย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

1.1 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ ถ้าหลักสูตรได้รับการพิจารณาว่าเป็นหัวใจสำคัญทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเกิดขึ้นในการวางแผนการเรียนการสอน การให้นิยาม และการเลือกจุดประสงค์ของการศึกษา เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมิน เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายของการศึกษา และเป็นประโยชน์ที่แท้จริงปรากฏต่อสังคมและต่อมนุษย์ ดังนั้น ขั้นตอนที่สำคัญเป็นขั้นแรกในการพัฒนาหลักสูตร คือ การตรวจและวิเคราะห์สถานการณ์สำคัญ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายปลายทางของการพัฒนาหลักสูตรคือ การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนและครู มีทักษะมากขึ้น ดังที่มีนักการศึกษาหลายๆ ท่านได้ให้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

Tanner D & L (1995, p.385) กล่าวว่าปัจจัยและอิทธิพลหลักสูตรมีปฏิสัมพันธ์จากปรัชญาสังคม พฤติกรรมมนุษย์ และความรู้ที่ยิ่งใหญ่กว้างขวางสิ่งเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อผู้เรียนโดยแปรสภาพมาเป็นเนื้อหาวิชาสำหรับการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการพัฒนาคนในสังคมใหม่ ซึ่งเรียกว่ากระบวนการทัศน์ด้วยหลักสูตร

Marsh & Willis (1995, p.278) ได้สรุปแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแม้มีหลายแนวคิด แต่เมื่อสรุปรวมล้วนอยู่บนพื้นฐานความต่อเนื่องเป็นอนุกรมโดยเริ่มจากแรงกดดันและผลกระทบจากปัจจัยบริบทและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสู่การปรับปรุงหลักสูตร การนำหลักสูตรไปสู่สถานศึกษาเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรขึ้นมาอีกในระยะต่อไป Forrest W. P (2006, p.275) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรศึกษาวิเคราะห์สภาพของสังคมในปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์หลักสูตรเดิมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาพร้อมกับข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในการพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงแก้ไข แล้วกำหนดจุดประสงค์ใหม่ องค์ประกอบในแต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์กันและเท่าเทียมกัน จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ ได้แก่

1. การกำหนดความมุ่งหมายจะต้องชัดเจนว่าต้องให้ผู้เรียนในระดับนั้นๆ มีคุณสมบัติอย่างไร เมื่อกำหนดความมุ่งหมายแล้วจะได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ต่อไป

2. การวางแผนกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร และการเลือกเนื้อหาวิชาในหลักสูตรจะต้องกำหนดโครงสร้างอะไรบ้าง เช่น จะต้องใช้เวลาศึกษานานเท่าไร จะต้องเรียนทั้งหมดกี่หน่วย

การเรียนจึงจะจบหลักสูตรได้ จะต้องเข้าเรียนที่คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียนมีการวัดและประเมินผลอย่างไร ระบบการให้คะแนนเป็นอย่างไร มีวิชาใดบ้างที่จะต้องเรียนบังคับเท่าไร และเลือกเท่าไร และวิชาเหล่านั้นประกอบไปด้วยเนื้อหาอะไรมีประสบการณ์อะไรบ้าง

3. การทดลองใช้หลักสูตรหรือกระบวนการเรียนการสอนหรือวิธีการ และการจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องจัดหาและปรับปรุงกระบวนการสอน การจัดชั้นเรียน การใช้อุปกรณ์การวัดผลและประเมินผล และการจัดกิจกรรมเสริมทางวิชาการ ตลอดจนการสอนซ่อมเสริมให้การนำหลักสูตรไปใช้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. การประเมินผลหลักสูตร เป็นการประเมินคุณค่าของหลักสูตรว่ามีคุณภาพเป็นอย่างไร เป็นกระบวนการที่ใช้พิจารณาว่าความมุ่งหมายเป็นอย่างไร เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ตรงกับ ความมุ่งหมายหรือไม่ การเรียนการสอนมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างและมีการประเมินผลอย่างไร

นอกจากนี้ บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 21-46) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรว่าต้องอาศัยพื้นฐานที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical foundation) อิทธิพลของพื้นฐานดังกล่าวมี 2 ลักษณะ

- หลักสูตรที่พัฒนา มีความรู้ ผลการค้นพบ และแนวปฏิบัติที่เคยมีมาในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

- ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการศึกษาในอดีตเป็นบทเรียนในการสร้างหลักสูตรใหม่

2. พื้นฐานทางปรัชญา (Philosophical foundation) ปรัชญามีส่วนในการสร้างหลักสูตร เนื่องจากปรัชญามีส่วนในการช่วยกำหนดจุดประสงค์และการจัดการสอน ซึ่งมีแนวปรัชญาต่างๆ มากมาย

- ปรัชญาสารัตถะนิยม (Essentialism) เชื่อว่าแต่ละวัฒนธรรมมีความรู้ ความเชื่อ ทักษะ อุดมการณ์ที่เป็นแกนกลาง หลักสูตรที่จัดตามแนวนี้ได้แก่ หลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา (Subject curriculum) และแบบสหสัมพันธ์ (Broadfields curriculum)

- ปรัชญาสามัญนิยม (Perennialism) เชื่อว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือความสามารถในการใช้ ความคิด ความสามารถในการใช้เหตุผล การตัดสินใจแยกแยะ และความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า การจัดหลักสูตรจึงเน้นความสำคัญของวิชาพื้นฐานได้แก่ การอ่าน เขียน และการคิดคำนวณ

- ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เชื่อว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์ ผู้สอนแบบประสบการณ์หรือกิจกรรม (Experience or activity curriculum)

- ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เน้นเรื่องชีวิตและสังคม ได้แก่ หลักสูตรที่ยึดหลักสังคมและการดำรงชีวิต (Social process and life function curriculum) และหลักสูตรแบบแกน (Core curriculum)

- ปรัชญาสภาวะนิยม (Existentialism) เชื่อว่าแต่ละคนกำหนดของชีวิตของตนเองได้แก่ หลักสูตรแบบเอกัตภาพ (individualized) เน้นการให้เสรีแก่ผู้เรียนมากที่สุด

3. พื้นฐานจากสังคม (Sociological foundation) หลักสูตรได้รับอิทธิพลจากสังคมมากที่สุด สมาชิกในสังคมเป็นผู้สร้างและพัฒนาโรงเรียน รากฐานทางสังคมที่มีต่อการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็มีผลทำให้หลักสูตรต้องเปลี่ยนแปลงด้วย

4. พื้นฐานจากจิตวิทยา (Psychological foundation) จิตวิทยามีส่วนสำคัญต่อการสร้างหลักสูตรและการสอน โดยเฉพาะจิตวิทยาพัฒนาการและจิตวิทยาการเรียนรู้

4.1 จิตวิทยาพัฒนาการ การที่จะช่วยให้แต่ละบุคคลมีพัฒนาการที่เหมาะสมที่ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนหลักสูตร ได้แก่ พื้นฐานทางชีววิทยาของความแตกต่างระหว่างบุคคล วุฒิภาวะทางกายพัฒนาการ และสัมฤทธิ์ผลทางสติปัญญา พัฒนาการทางด้านอารมณ์ และพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผลการวิจัยของนักทฤษฎีพัฒนาการ Hevighurst development theory กล่าวว่า งานพัฒนาการแต่ละวัยนั้น ถ้าหากประสบความสำเร็จในการพัฒนาในงานใด ก็จะทำให้มีความสุขและส่งผลต่อความสำเร็จในงานต่างๆ มาก ทฤษฎีพัฒนาการ Erikson's psychosocial theory ที่เชื่อว่าพัฒนาการแต่ละขั้นถ้าได้รับการส่งเสริมตามต้องการจะเกิดความพึงพอใจและมั่นใจ สามารถพัฒนาการขั้นต่อไปได้อย่างสมบูรณ์เป็นผลให้มีบุคลิกภาพดี แต่ถ้าขั้นใดไม่ได้รับการส่งเสริมจะเกิดความคับข้องใจเกิดความไม่พึงพอใจและเป็นผลเสียต่อบุคลิกภาพ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา Cognitive development theory ที่เน้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงวัยที่มีสติปัญญาอย่างสมบูรณ์

4.2 จิตวิทยาการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญของเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมการสอน ทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่

- ทฤษฎีที่เน้นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง (S-R condition) ได้แก่ ทฤษฎีการเสริมแรง และทฤษฎีเงื่อนไข นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แก่ Pavlov Thorndike และ Skinner

- ทฤษฎีสถาน (Field theory) แนวคิดของทฤษฎีนี้คือ ส่วนรวมทั้งหมดเป็นสิ่งสำคัญมากจะต้องมาก่อนส่วนย่อย ทฤษฎีที่สำคัญของกลุ่มนี้คือ ทฤษฎีพุทธรินิยม และทฤษฎีมนุษยนิยม

- ทฤษฎีผสมผสาน (Integrated theory) มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ คือ การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ การผสมผสานระหว่างทฤษฎีเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนองและทฤษฎีสถาน
- ทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนของบลูมเป็นทฤษฎีที่เน้นพื้นฐานเดิมของผู้เรียน และ คุณลักษณะของแต่ละคน

5. พื้นฐานจากวิชาการความรู้ต่างๆ (Disciplines of knowledge foundations) ความรู้ของวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งความรู้ทางอาชีพ เป็นรากฐานของการเรียนรู้ของผู้เรียน การสร้างหลักสูตรจึงต้องมุ่งให้ผู้เรียนมีความเข้าใจมโนทัศน์ (Concept) และวิธีการของวิชานั้นๆ

นอกจากนี้นักวิชาการด้านหลักสูตรหลายท่าน เช่น ยุทธนา ปฐมวรชาติ (2545, น. 15-18); Saylor G.J. and Alexander (1974, p.6) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรที่คล้ายคลึงกันพอสรุปเป็นขั้นตอนดังนี้ การออกแบบและการสร้างหลักสูตรการกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กำหนดเวลา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินหลักสูตร

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรข้างต้น หลักสูตรการศึกษาที่ดี จึงควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมถึงการประเมินผลหลักสูตรให้ทราบถึงผลการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ว่าได้บรรลุตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์จริงหรือไม่ เพื่อผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจะได้รู้และคิดเพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป การทำความเข้าใจในทฤษฎีแนวคิด และรูปแบบหลักสูตรจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพ สังคม เศรษฐกิจ นโยบาย วิทยาการและเทคโนโลยี และวัฒนธรรม ของสังคม

1.2 ความหมาย ความสำคัญและองค์ประกอบของหลักสูตร

1.2.1 ความหมายของหลักสูตร มีนักพัฒนาหลักสูตรไทยและต่างประเทศให้นิยามความหมายของหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนที่สถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Taba (1962, p. 11); Tyler (1949, p. 79); Caswell and Cambell (1935, p.66); Good (1973, p. 157) ; Oliva (1992, p.8-9) ; พงษ์ศักดิ์ ภูคาบขาว (2540, น.18-19); ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, น. 9) นักการศึกษากลุ่มนี้ได้ให้ความหมายของหลักสูตร คือ โครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน ภายใต้การดำเนินงานของโรงเรียน และในทางปฏิบัติหลักสูตรประกอบด้วยจำนวนของแผนการต่างๆ ที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และมีขอบเขตกว้างๆ หลากหลาย เป็นแนวทางของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการ ดังนั้น หลักสูตรอาจเป็น

หน่วย (Unit) เป็นรายวิชา (course) หรือเป็นรายวิชาย่อยต่างๆ (sequence of courses) โครงการทางการศึกษาดังกล่าวนี้อาจจัดขึ้นได้ทั้งในและนอกชั้นเรียนหรือโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันตามความเชื่อ ความคิด ปรัชญา และประสบการณ์ของนักพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษา กลุ่มนี้ อาทิเช่น วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2553, น.1); ฆนัท ธาตุทอง (2554, น.7); ราชบัณฑิตยสถาน (2546, น.175); มาเรียม นิลพันธุ์ (2543, น.6); สมนึก ธาตุทอง (2548, น.4); ปฏิธรรม สำเนียง (2551, น.7); มารุต พัฒนาผล (2550, น.15) ได้ให้นิยามของหลักสูตร พอสรุปได้ คือ การจัดมวลประสบการณ์ให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

จากความหมายที่นักพัฒนาหลักสูตรไทยและต่างประเทศได้ให้นิยามความหมายไว้ พอสรุปความหมายของหลักสูตร คือ ประสบการณ์ที่ให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม การสร้างความเจริญเติบโต ความสมบูรณ์ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนด

1.2.2 ความสำคัญของหลักสูตร หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติมีสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมได้ สอดคล้องกับ ชำรง บัวศรี (2542, น.7); Sowell (2000, p.3); ปญฺญ นันทวงศ์ และไพโรจน์ ค้างวิเศษ (2543, น.9); ขวลิท ชูกำแพง (2553, น.28-30); ฆนัท ธาตุทอง (2554, น. 9); บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553, น.13-14); วิชัย วงษ์ใหญ่ (2555, น.28); สุทธธนู ศรีไสย์ (2551, น.58-59) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร 7 ประการ ดังนี้

1) หลักสูตรเป็นหลักหรือแนวทางในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษา สำหรับบุคลากรด้านการศึกษา ได้แก่ นักการศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้สอน ศึกษานิเทศก์ เป็นต้น ในการถ่ายทอดเจตนารมณ์ หรือเป้าประสงค์หลักของการศึกษาชาติลงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้

2) หลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียนว่าควรได้รับประสบการณ์ การเรียนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะคิด และความประพฤติอะไรบ้าง และทำให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความสนใจ ความถนัดที่แท้จริงของตน และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ท้องถิ่น และประเทศชาติ

3) หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับสถานศึกษาในการกำหนดทิศทางในการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

4) หลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญในการกำหนดภาพรวมของการจัดการศึกษาของประเทศ และเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มสังคมกับการจัดการศึกษาใน ซึ่งมีความสำคัญต่อการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยตรงโดยมีรายละเอียดและเอกสารประกอบที่กำหนดแนวทางว่าจะสอนใคร เรื่องใดและเพื่ออะไร

5) หลักสูตรเป็นเครื่องบ่งชี้สภาพการพัฒนาและความเจริญเติบโตของประเทศทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ส่งผลให้คนในสังคมมีคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง และส่งเสริมการเจริญงอกงามของบุคคล

6) หลักสูตรเป็นบรรทัดฐานหรือเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาที่ช่วยกำกับทิศทางและตรวจสอบคุณภาพทางการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

7) หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตามทิศทาง และเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายเนื้อหาวิชา และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาเยาวชนไปตามเป้าหมายของประเทศ

โดยสรุปว่าหลักสูตรมีความสำคัญสำหรับสถานศึกษาในการกำหนดทิศทางในการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกฝ่ายต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นตัวกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียนว่าควรได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไรบ้าง และทำให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความสนใจ ความถนัดที่แท้จริงของตน และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพตามที่พึงประสงค์อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติ

1.2.3 องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึงส่วนที่อยู่ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร (รุจิรุ ภู่อาระ, 2551, น.16) ดังนั้นจากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรพบว่า หลักสูตรไม่ว่าจะได้รับการออกแบบหรือพัฒนาในลักษณะใดก็ตาม องค์ประกอบของหลักสูตร จะมีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน 7 ประการ (ฉันท ชาติทอง, 2552, น.13 ; เศรษฐ์ ศิริสวัสดิ์, 2550, น.15; ทวิช ลักษณะสง่า, 2556, น.17 ; ทักษิณา เครือหงส์, 2550, น.15 ; นิอุบล สุดตา, 2558, น.36 ; บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2553, น.14 ; สุริยา กำธร, 2553, น.18 ; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2551, น.45; กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น.8 ;

ชนินันท์ พุกภัยประมวล, 2554, น. 27 ; ปรีดา ลิ้มปานนท์, 2554, น.41-43; Tyler, 2006, p.110-125 ;Taba, 1962, p. 424-425) สำคัญ ดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร

ข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนที่ระบุถึงข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและข้อมูลสถานศึกษา ที่นำไปสู่ความจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่ออะไร ต้องการจะพัฒนาอะไร เป็นข้อความที่ระบุถึงคุณลักษณะของหลักสูตรในมุมกว้างๆที่สะท้อนถึงความมุ่งหมายของหลักสูตรที่มีความตั้งใจหรือความคาดหวังต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยผ่านหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนช่วยในการเลือกเนื้อหา กิจกรรมและเป็นมาตรการในการวัดและประเมินผล

2) คำอธิบายรายวิชา

คำอธิบายรายวิชาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรที่ระบุถึงเนื้อหาสาระ และมวลประสบการณ์มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาสาระตลอดจนประสบการณ์ให้มีลักษณะต่อเนื่องสอดคล้องกับมาตรฐานตัวชี้วัด ตลอดจนสามารถส่งเสริมการพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสมรรถนะ พร้อมทั้งกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3) มาตรฐานตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้

มาตรฐานตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดหรือเกณฑ์กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่กำหนดให้ผู้เรียนศึกษา และทักษะ สมรรถนะเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการเรียนรู้อันผู้เรียน

4) โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตร เป็นกรอบโครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ มาตรฐานตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม ตลอดจนการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้และค่าน้ำหนักเวลาในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของรายวิชานั้นๆ โดยการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวุฒิภาวะและพัฒนาการของผู้เรียน ตลอดจนมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเชิงภายในหน่วยการเรียนรู้และเชิงภายนอกที่ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง

5) กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ จึงเป็นส่วนที่กล่าวถึงแนวปฏิบัติหรือแนวดำเนินการให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและ โครงสร้างที่กำหนดโดยระบุถึงแนวทางในการจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปเป็นกรอบในการวางแผนการสอนและจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพนักเรียนและชุมชน รวมทั้งการจัดทำวัสดุหลักสูตร เช่น คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

6) สื่อและแหล่งการเรียนรู้

สื่อและแหล่งการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นการหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่จึงเป็นส่วนที่ระบุถึงหลักการที่เกี่ยวกับการวัดผลและการประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีพัฒนาการเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ผู้สอนควรปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการสอนอย่างไร ดังนั้นในส่วนนี้เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนขึ้นเพื่อรองรับหลักสูตรระดับชาติและระดับท้องถิ่นรวมทั้งหลักสูตรอาเซียน โดยมีรายละเอียดของมาตรฐานและการจัดสาระการเรียนรู้ ที่เน้นความต้องการ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนเป็นหลัก โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตร 7 ประการประกอบด้วย (1) ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร (2) คำอธิบายรายวิชา (3) มาตรฐานตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้ (4) โครงสร้างหลักสูตร (5) กระบวนการจัดการเรียนรู้ (6) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และ (7) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1.3 ความหมาย และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

1.3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกระบวนการที่ต้องมีการดำเนินการเพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเทคโนโลยี ตลอดจนมีความทันสมัยต่อกระแสโลกาภิวัตน์ และพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพสามารถร่วมมือและแข่งขันในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรใน 2 นัย คือ (กรมวิชาการ, 2545, น. 33; วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2554, น. 1; Good, 1973, p. 57; Taba, 1962, p.454; Saylor & Alexander, 1981, p. 7; Oliva, 2009, p. 26) การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิม หรือการปรับปรุงหลักสูตร

เดิมที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนสภาพการณ์ของเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคต

ผู้วิจัยใช้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนโดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในความหมายการปรับปรุงมวลประสบการณ์เดิมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และหลักสูตรอาเซียนที่ควรรู้ตามมาตรฐานและตัวชี้วัด ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

1.3.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรมีหลายรูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่แตกต่างกัน บางขั้นตอนในแต่ละรูปแบบมีความเหมือนกัน ดังแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ดังต่อไปนี้

Taba (1962, p.12) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนได้มีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการ (diagnosis of needs) เป็นการระดมความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร โดยการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรที่มีความเหมาะสม สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและบริบทสังคม

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมาย (formulation of objectives) เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยการนำข้อมูลพื้นฐานในขั้นที่ 1 มากำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้บรรลุผล

ขั้นที่ 3 การเลือกเนื้อหา (selection of contents) เป็นการคัดเลือกรายวิชาหรือเนื้อหาสาระของหลักสูตร โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานจากความต้องการของผู้เรียนและสังคม ตลอดจนจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้บรรลุเป็นแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหา เพื่อให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและตรงกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม

ขั้นที่ 4 การจัดลำดับเนื้อหา (organization of contents) เป็นการนำรายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้สำหรับการพัฒนาหลักสูตรมาวิเคราะห์จัดลำดับความต่อเนื่อง สัมพันธ์ของรายวิชาและเนื้อหาสาระ ตลอดจนเรียงลำดับความยากง่ายตามธรรมชาติของเนื้อหา โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 5 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (selection of learning experiences) เป็นการคัดเลือกกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนสื่อและแหล่งเรียนรู้ โดยประสบการณ์การเรียนรู้ที่

เลือกนั้นต้องสามารถส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร รวมทั้งมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชาหรือเนื้อหาสาระ และวุฒิภาวะของผู้เรียน

ขั้นที่ 6 การจัดลำดับประสบการณ์เรียนรู้ (organization of learning experiences) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการจัดเรียงลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และเหมาะสมกับผู้เรียน

ขั้นที่ 7 การประเมินผลและกำหนดวิธีการประเมินผล (evaluation and means of evaluation) เป็นการกำหนดเครื่องมือการวัดและประเมินผล ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และคุณภาพของหลักสูตรที่แท้จริง โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการประเมินผล

Saylor, Alexander and Lewis (1981, p. 30-31) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการกำหนดเป้าหมายของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรใน 4 ขั้นตอนที่ชัดเจน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต (goals, objectives and domains) เป็นการเริ่มจากกำหนดเป้าหมายหลักของหลักสูตร จากนั้นจึงกำหนดเป็น วัตถุประสงค์เฉพาะที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายหลักของหลักสูตร และส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงขอบเขต 4 ประการ คือ การพัฒนาการของบุคคล (personal development) สมรรถนะทางสังคม (Social competence) ทักษะการเรียนรู้ (continued learning skills) และความชำนาญเฉพาะด้าน (specialization)

ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร (curriculum design) เป็นการนำเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจออกแบบหลักสูตร โดยพิจารณาจากข้อมูลด้านอื่นๆ ได้แก่ ธรรมชาติของวิชา รูปแบบของสถาบันทางสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) เป็นการนำหลักสูตรที่ออกแบบเรียบร้อยแล้วไปใช้ในห้องเรียน ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้สอนจะมีบทบาทเกี่ยวกับการวางแผนหลักสูตรในส่วนของเรียนการสอน จะพิจารณาเลือกวิธีการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้เรียนและหลักสูตร จุดเน้นของรูปแบบส่วนนี้จะมีส่วนช่วยเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนการสอน ผู้สอนจะกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เฉพาะ ก่อนพิจารณาเลือกยุทธวิธีการสอนที่จะนำเสนอต่อการจัดการเรียนการสอน

ขั้นที่ 4 การประเมินผลหลักสูตร (curriculum evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวางแผนหลักสูตร ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและครู รวมทั้งผู้บริหารจะต้องมี

ความรับผิดชอบร่วมกันในการประเมินหลักสูตร ซึ่งมีจุดเน้นของการประเมินอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) การประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตรทั้งโรงเรียน ซึ่งรวมถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดประสงค์การเรียนรู้ ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ในแต่ละส่วนของการจัดโปรแกรมการเรียน
- 2) การประเมินหลักสูตร เป็นการประเมินกระบวนการหลักสูตรทั้งระบบ ตั้งแต่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรตัดสินใจเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ ว่าเป้าหมายนั้น โรงเรียนสามารถบรรลุได้ รวมทั้งวัตถุประสงค์และการจัดการเรียนการสอนว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงใด เพื่อนำผลการประเมิน ไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพต่อไป

Tyler (2006, p. 113-114) ได้ให้แนวคิดที่เป็นหลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตรโดยเน้นเป้าหมายการพัฒนาหลักสูตรและการสอนจะต้องตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ

- 1) ความมุ่งหมายทางการศึกษา (Educational Purposes) โรงเรียนต้องการให้อะไรกับผู้เรียน
- 2) ประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experiences) โรงเรียนควรจัดประสบการณ์เรียนรู้อะไรบ้าง ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- 3) ประสบการณ์ทางการศึกษาโรงเรียนจะจัดอย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพและบรรลุตามความมุ่งหมายทางการศึกษา
- 4) ผลของการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอะไร ที่จะสะท้อนให้ทราบว่าบรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

Goodlad; Richter (1973, p.24-25) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นเป้าหมายของหลักสูตร ดังนี้ ค่านิยมของสังคมจะถูกนำมากำหนดจุดหมายทางการศึกษา และจุดหมายทางการศึกษาที่กำหนดขึ้นจะนำไปสู่การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทั่วไปทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ๆ 2 ประการ คือ เนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพฤติกรรมที่ต้องการจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทั่วไปทางการศึกษานี้จะช่วยเป็นแนวทางในการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ออกแบบวางแผนขึ้นภายใต้บริบทของโปรแกรมทางการศึกษาและสถานศึกษา เพื่อต้องการที่จะให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางที่กำหนด ตัวอย่างกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ รายวิชาต่างๆ แบบเรียน สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น จากนั้นจะนำข้อมูลจากจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทั่วไปทางการศึกษามากำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเฉพาะทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่

การออกแบบ และคัดเลือกกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะที่จะเกิดขึ้นสำหรับกลุ่มผู้เรียนหรือผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งเรียกว่า Organizing Center การตรวจสอบสะท้อนกลับเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมบรรลุผลตามจุดหมายทางการศึกษาที่กำหนด

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Oliva (2009, p.137-138) ได้พัฒนารูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่สำคัญไว้เป็นลำดับ 12 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดจุดหมายของการศึกษา (Aims of Education) และหลักการทางปรัชญาและจิตวิทยาการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของสังคมและของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชนที่สถานศึกษานั้นๆ ตั้งอยู่ ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนในชุมชน รวมทั้งเนื้อหาวิชาที่จำเป็น

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดเป้าหมายของหลักสูตร (Curriculum Goals) โดยอาศัยข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และ 2

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร (Curriculum objectives) โดยอาศัยข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1,2 และ 3 แตกต่างจากขั้นที่ 3 คือ มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักสูตร และการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 จัดระบบในการนำหลักสูตรไปใช้ (Organization and Implementation of the Curriculum) เป็นขั้นของการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 6 กำหนดเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน (Instructional Goals) ในแต่ละรายวิชา

ขั้นตอนที่ 7 กำหนดจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน (Instructional Objectives)

ขั้นตอนที่ 8 เลือกยุทธวิธีในการสอน (Selection of Strategies) เป็นขั้นที่ผู้สอนเลือกยุทธวิธีที่เหมาะสมกับผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 9 เลือกเทคนิควิธีการประเมินผลก่อนที่นำไปสอนจริง คือ 9A (Preliminary Selection of Evaluation Techniques) และ 9B (Find Selection of Evaluation Techniques)

ขั้นตอนที่ 10 นำยุทธวิธีไปปฏิบัติจริง (Implementation of Strategies) เป็นขั้นตอนของการใช้วิธีการที่กำหนดในขั้นตอนที่ 8

ขั้นตอนที่ 11 ประเมินผลการจัดการเรียนการสอน (Evaluation of Instruction) เป็นขั้นที่เมื่อการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเสร็จสิ้นก็มีการประเมินผลตามที่ได้เลือกหรือกำหนดวิธีการประเมินในขั้นตอนที่ 9

ขั้นตอนที่ 12 ประเมินผลหลักสูตร (Evaluation of Curriculum) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้วงจรครบถ้วน การประเมินผลที่มีใช้ประเมินผู้เรียนและผู้สอน แต่เป็นการประเมินหลักสูตรที่จัดทำขึ้น

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบ Oliva พอสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในขั้นตอนที่ 1- 4 เป็นขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนที่ 5-8 เป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนที่ 9 เป็นขั้นตอนการนำร่องการใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 10 - 11 เป็นขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้ และขั้นตอนที่ 12 เป็นขั้นตอนการประเมินผลการใช้หลักสูตรเพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Oliva มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรคล้ายคลึงกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอื่นๆ แต่รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Oliva มีลักษณะเด่นตรงที่แตกต่างกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอื่นที่มีการตรวจสอบผลสะท้อนกลับไปยังแต่ละขั้นตอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552, น.57) ได้ให้แนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ 5 ขั้นตอน พอสรุปได้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง และการออกแบบหลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบันที่ได้จากการศึกษาด้วยการปรึกษาขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การยกร่างหลักสูตร โดยการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ หรือในแต่ละรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานศึกษา เพื่อการนำร่องการใช้หลักสูตรใหม่ หากพบข้อบกพร่อง ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร นำผลที่ได้ไปดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงหลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การเตรียมการนำหลักสูตรไปใช้ โดยการฝึกอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันจะได้ใช้หลักสูตรใหม่ให้ถูกต้องเหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 การนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนนี้เป็นการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา และในห้องเรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาเป็นสำคัญ

จากการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการพัฒนาหลักสูตรข้างต้นรวมถึงงานวิจัยที่ได้สังเคราะห์ทั้งหมด สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ Oliva (2009) และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2552) มาเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทั้งสองท่านมีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกันและมีจุดเด่นตรงที่มีกระบวนการตรวจสอบผลสะท้อนกลับในแต่ละขั้นตอน เพื่อนำผลการประเมินผลหลักสูตรในแต่ละขั้นตอนไปปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็น 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การจัดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) การทดลองใช้หลักสูตร
- 4) การนำหลักสูตรไปใช้
- 5) การสรุปผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตร

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน

2.1 ความหมายและความสำคัญการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ในปี 2558 ประเทศไทยได้ก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป่าหมายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในชุมชนชนบท การสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาอาเซียน การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียนให้กับเยาวชน การสร้างความรู้และตระหนักเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อบรรลุเป้าหมายการศึกษาเพื่อปวงชน การจัดทำเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนร่วมกัน ตลอดจนการร่วมแบ่งปันทรัพยากรและจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาในภูมิภาค ซึ่งนโยบายด้านการศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ.2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555, น.2) ได้กล่าวถึง การสร้างและพัฒนาคนไทยเพื่ออนาคตของประเทศ สร้างคนไทยให้เป็นคนดีและคนเก่ง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการอ่านออก เขียนได้ คิดวิเคราะห์เป็น สามารถสร้าง วิสัยทัศน์ และวางแผนอนาคตที่ดีของตนเองได้ และเร่งรัดการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง มีแรงบันดาลใจ และมีวิสัยทัศน์ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ชัดเจนเป็นสถานศึกษาคุณภาพ และมีประสิทธิภาพที่สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการให้บริการที่ดี

ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เร่งรัด การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ ส่งเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ปรับปรุงระบบของโรงเรียนให้เป็นแบบร่วมคิดร่วมทำการมีส่วนร่วม และการประสานงานสามารถใช้เครือข่ายการพัฒนาการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ กลุ่มบุคคล องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน และองค์กรสังคมอื่นพร้อมกันนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา 2556-2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557, น.2-7) ยังได้กล่าวถึง การเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ดังนี้

2.1.1 พัฒนาองค์ความรู้/ทักษะ/คุณลักษณะที่สำคัญ (วิทยาศาสตร์/คณิตศาสตร์/สังคมศาสตร์)

- 1) ยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ตามหลักสูตรฯ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นวิทยาศาสตร์/คณิตศาสตร์/สังคมศึกษา
- 2) จัดการเรียนการสอนหลักสูตรร่วมอาเซียน โดยบูรณาการกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3) กำหนดมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนที่สอดคล้องกับอาเซียนและศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ เพื่อประกอบอาชีพในตลาดแรงงาน
- 4) เพิ่มความเข้มแข็ง/จัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษาในโรงเรียน

2.1.2 พัฒนาศักยภาพด้านภาษา (ไทย/อังกฤษ/ อาเซียน และภาษาต่างประเทศ)

การเตรียมความพร้อมและใช้โอกาสจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคงของอาเซียน รวมทั้งการเชื่อมโยง ภายในภูมิภาคทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบ และประชาชน อันจะเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยกระดับคุณภาพชีวิตและสวัสดิการของประชาชนที่ดีขึ้น รวมทั้งสร้างความร่วมมือ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และความมั่นคงในรูปแบบต่างๆ เป็นหลักการสำคัญที่นำมาซึ่งการกำหนดยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, น.9-13) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา 8 ยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นสมาชิกที่เข้มแข็งและสนับสนุนคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอาเซียนร่วมกัน โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- 1) ด้านการศึกษา โดยพัฒนาการศึกษาให้เป็นวาระการพัฒนาของอาเซียน ส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล พัฒนาทักษะ ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่นในอาเซียน รวมทั้ง พัฒนาสมรรถนะและความรู้ที่สอดคล้องกับโครงสร้างการผลิตและบริการตามความต้องการของตลาดแรงงานรองรับอาเซียน

2) ด้านแรงงานและผู้ประกอบการ ให้มีความสำคัญกับการยกระดับฝีมือแรงงาน การพัฒนาระบบมาตรฐานฝีมือแรงงานและ คุณวุฒิวิชาชีพที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

3) ด้านบุคลากรภาครัฐ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะรองรับการปฏิบัติงานภายใต้ประชาคมอาเซียน การปรับปรุงระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐให้เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการทั้งในและต่างประเทศ

4) การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของอาเซียน มีเป้าหมายให้ประชาชน ทุกกลุ่มเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ ของการเป็นประชาคมอาเซียน

นอกจากนี้ สาระสำคัญการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) กล่าวคือคนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมาย ภายในปี 2561 มีการปฏิรูป การศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการ ศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง ดีและมีใจรักมาเป็นครู ณาจารย์ได้ อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชน ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัด การศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

2.2 ความเป็นมาของหลักสูตรอาเซียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2557, น.2) ได้กำหนดกรอบและแนวทางในการปฏิบัติด้าน การศึกษาของไทย โดยมีโครงการ Education Hub School โครงการ Spirit of ASEAN (Sister/Partner School และ Buffer School) และโครงการ ASEAN Learning School สำหรับกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ไปแล้วในปี 2554 คือ การพัฒนาหลักสูตรและสื่อเกี่ยวกับอาเซียน รวมทั้งกิจกรรมค่ายเยาวชน เพื่อการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ทำให้โรงเรียนในสังกัดต้องพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้น เนื้อหาอาเซียน โดยมีคู่มือหลักสูตรอาเซียน ที่สำนักเลขาธิการอาเซียน สำนักงานเลขาธิการซีมีโอ ASEAN - US Technical Assistance (USAID) และกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสมาชิกได้ ร่วมกันจัดทำเอกสารต้นฉบับหลักสูตรอาเซียน เพื่อให้สถานศึกษา ครูใช้เป็นแนวทางสำหรับการ ให้ความรู้/สอนเรื่องอาเซียนในมุมมองของการเป็นภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งเอกสารฉบับนี้ได้มีการ เปิดตัวในระหว่างการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 7 เมื่อเดือนกรกฎาคม 2556 ที่สาธารณรัฐ

อินโดนีเซีย เพื่อให้ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนนำต้นฉบับหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ตามวิธีการเรียนการสอน ความต้องการ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ต่อไป

สำหรับเป้าหมายของหลักสูตรอาเซียน จัดทำขึ้นโดยมุ่งเน้นในประเด็นต่อไปนี้

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น.4)

1. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เสริมสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความเป็นอัตลักษณ์อาเซียน

2. การสร้างสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ซึ่งรวมเป็นหนึ่งเดียว

3. การสร้างรากฐานที่แข็งแกร่ง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี การเป็นมิตรประเทศที่ดี และมีความรับผิดชอบร่วมกันมากยิ่งขึ้น

4. การส่งเสริมการพัฒนามนุษย์และสังคม เคารพในหลักพื้นฐานของเสรีภาพ ความเท่าเทียมทางเพศการส่งเสริมและปกป้องด้านสิทธิมนุษยชน และการเสริมสร้างความยุติธรรมทางสังคม

5. การส่งเสริมความตระหนักในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และมุ่งเน้นค่านิยมร่วมกัน

6. การมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ และส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สาระสำคัญ (Theme)

สาระสำคัญของการเรียนรู้ของหลักสูตรอาเซียนจะเน้นใน 5 ประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Cultural Community: ASCC) และรองรับ Roadmap for an ASEAN Community (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น.9)

1. การรู้จักอาเซียน (Knowing ASEAN)

2. การตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และความหลากหลาย (Valuing Identity and Diversity)

3. การเชื่อมโยงโลกและท้องถิ่น (Connecting Global and Local)

4. การส่งเสริมความเสมอภาคและยุติธรรม (Promoting Equity and Justice)

5. การทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน (Working together for a sustainable future)

แนวทางการเรียนรู้ (Pathways) แนวทางสำหรับการเรียนรู้ของหลักสูตรอาเซียน แบ่งออกเป็น 4 แนวทาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น.10-11) ได้แก่

1. ประชาชน (People) เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่มชาติพันธุ์ มรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2. สถานที่ (Place) เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และ ระบบนิเวศ เป็นต้น

3. วัตถุ (Materials) เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์ งานศิลปะ เป็นต้น

4. แนวคิด (Ideas) ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของศาสนา ความเชื่อ ปรัชญา ค่านิยม เป็นต้น

จากการศึกษาความเป็นมาและเป้าหมายของหลักสูตรอาเซียน ผู้วิจัยเห็นว่าใน สังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เรียนควรได้รับความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและการส่งเสริมความตระหนักในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และมุ่งเน้นค่านิยมร่วมกัน รวมถึงการตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และความหลากหลาย (Valuing Identity and Diversity) ทั้งนี้ยังควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะการทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน (Working together for a sustainable future)

2.3 มาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน

นอกจากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษามาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนา โรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554, น.5) ในส่วนที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนา หลักสูตร ครั้งนี้ ได้แก่ มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มีจำนวน 4 มาตรฐาน ได้แก่มาตรฐานที่ 1 2 3 4 และ 7 รวม 19 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน มีจำนวน 5 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียน ด้านการเมือง
- 2) มีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียน ด้านเศรษฐกิจ
- 3) มีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียน ด้านสังคม
- 4) มีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียน ด้านวัฒนธรรม
- 5) มีความรู้เกี่ยวกับกฎบัตรอาเซียน

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีทักษะทางภาษาและทักษะการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้และการสื่อสาร มีจำนวน 4 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) สามารถสื่อสารด้วยภาษาอาเซียน ได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศในอาเซียนอย่างน้อย 1 ภาษา)
- 2) สามารถใช้ ภาษาเพื่อการเรียนรู้
- 3) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้
- 4) สามารถใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนเป็นพลเมืองอาเซียน ดำรงชีวิตและ ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้
มีจำนวน 6 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) เคารพและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- 2) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 3) เห็นปัญหาสังคมและลงมือแก้ไขเพื่อ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี
- 4) มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี
- 5) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 6) มีความสามารถในการจัดการและควบคุมตนเอง

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นพลเมืองอาเซียน
มีจำนวน 4 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) มีความตระหนักในความเป็นอาเซียน
- 2) มีความภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นพลเมืองอาเซียน
- 3) ร่วมกันรับผิดชอบต่อประชาคมอาเซียน
- 4) มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล (การระบธรรม ปัญญาธรรม สามัคคีธรรม สันติวิธีและสันติธรรม)

มาตรฐานที่ 7 สถานศึกษามีหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนา
ผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน มีจำนวน 3 ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) หลักสูตรสถานศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน
- 2) จัดรายวิชาและกิจกรรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ประชาคมอาเซียนให้ผู้เรียนเลือกเรียน
ตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจ

3) นิเทศ ภายใน และนำผลการนิเทศไปปรับปรุงการเรียนการสอน
ในส่วนของยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน มียุทธศาสตร์ที่
เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 1 3 และ 4 ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสู่ความเป็นอาเซียนมีจำนวน 5 ยุทธศาสตร์
ย่อย คือ

- 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นประชาคมอาเซียน
- 2) บูรณาการหลักสูตรความเป็นประชาคมอาเซียนเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 3) จัดทำรายวิชาความเป็นประชาคมอาเซียน เป็นสาระเพิ่มเติมในหลักสูตร สถานศึกษา
- 4) จัดทำหลักสูตรภาษาที่ใช้ในประชาคมอาเซียนเป็นภาษาที่สาม

5) กำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการโดยใช้เครือข่าย มีจำนวน 2 ยุทธศาสตร์ย่อย คือ

- 1) ส่งเสริมให้มีโรงเรียนเครือข่ายร่วมพัฒนาในประชาคมอาเซียน
- 2) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ๆ ในเครือข่ายประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมและพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี มีจำนวน 4 ยุทธศาสตร์ คือ

- 1) พัฒนาระบบสารสนเทศบนสื่อออนไลน์ให้ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายประชาคมอาเซียน
- 2) ส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายประชาคมอาเซียนทั้งในรูปแบบเอกสาร วิทัศน์ และสื่อมัลติมีเดียอย่างหลากหลาย
- 3) จัดให้มีรายการโทรทัศน์ที่แนะนำเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
- 4) ประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดทำแหล่งเรียนรู้ออนไลน์เพื่อพัฒนาผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

จากมาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียนที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการภาคีเครือข่ายมีความสำคัญอย่างมาก ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนครั้งนี้จำเป็นต้องมุ่งเน้นในเรื่องของการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสู่การพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ ตรงตามเป้าหมายและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

2.4 การจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

การจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน เป็นการนำแนวคิดในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนที่เอื้อต่อการเป็นพลเมืองอาเซียน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติและค่านิยม ทั้งนี้สามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น.15-16) รายละเอียดดังนี้

2.4.1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ต้องยึดหลักการว่าผู้เรียนทุกคน มีความรู้ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียน การสอนแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อตอบสนอง

หลักการที่กล่าวข้างต้นสามารถทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ เพื่อพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม เพื่อพัฒนากระบวนการคิดและ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (ทิสนา แวมมณี, 2552, น.5) โดยสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรมที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
1) กระบวนการสืบค้น (Inquiry Process)	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาค้นคว้า - การเรียนรู้กระบวนการ - การตัดสินใจ - ความคิดสร้างสรรค์ 	<p>ศึกษาค้นคว้า เพื่อสืบค้น</p> <p>ข้อความรู้ด้วยตนเอง</p>
2) การเรียนแบบค้นพบ (Discovery Learning)	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกต การสืบค้น - การให้เหตุผล การอ้างอิง - การสร้างสมมติฐาน 	<p>ศึกษา ค้นพบข้อความรู้และ</p> <p>ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง</p>
3) การเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem-solving)	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาค้นคว้า - การวิเคราะห์ สังเคราะห์ - ประเมินค่าข้อมูล - การลงข้อสรุป - การแก้ปัญหา 	<p>ศึกษา แก้ปัญหาอย่างเป็น</p> <p>กระบวนการและฝึกทักษะการ</p> <p>เรียนรู้ที่สำคัญด้วยตนเอง</p>
4) การเรียนแบบสร้างแผนผัง ความคิด (Concept Mapping)	<ul style="list-style-type: none"> - การคิด - การจัดระบบความคิด 	<p>จัดระบบความคิดของตนให้</p> <p>ชัดเจน เห็นความสัมพันธ์</p>
5) การตั้งคำถาม (Questioning)	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการคิด - การตีความ - การไตร่ตรอง - การถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ 	<p>เรียนรู้จากคิดเพื่อสร้างข้อ</p> <p>คำถามและคำตอบด้วยตนเอง</p>
6) การศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Study)	<ul style="list-style-type: none"> -การศึกษาค้นคว้าข้อความรู้ -การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ -ความรับผิดชอบ 	<p>เรียนรู้อย่างเป็นอิสระด้วย</p> <p>ตนเอง</p>

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรมที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
7) การเรียนแบบโครงการ (Project Based Learning)	-การศึกษาค้นคว้า -การวิเคราะห์ -สังเคราะห์ -ประเมินค่าข้อมูล -การลงข้อสรุป -การแก้ปัญหา	ศึกษา แก้ปัญหาอย่างเป็น กระบวนการและฝึกทักษะการ เรียนรู้ที่สำคัญด้วยตนเอง และ การทำงานร่วมกัน
8) การจัดการเรียนการสอนที่ ใช้เทคโนโลยี (Technology - Related Instruction) ประกอบด้วย - ศูนย์การเรียนรู้ - ชุดการสอน - บทเรียนสำเร็จรูป - คอมพิวเตอร์ช่วยสอน - e-learning	-การตอบคำถาม -การแก้ปัญหา -การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ -การเรียนรู้ที่ต้องการผลการ เรียนรู้ทันที -การเรียนรู้ตามลำดับขั้น	เรียนรู้ด้วยตนเองตามระดับ ความรู้ความสามารถของตน มี การแก้ไขฝึกซ้ำเพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจและความ เชี่ยวชาญ
9) การอภิปรายกลุ่มใหญ่ (Whole Class Discussion)	-การแสดงความคิดเห็น -การวิเคราะห์ -การตีความ -การสื่อความหมาย -ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ -การสรุปความ	มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีบทบาทมีส่วนร่วม ในการสร้างข้อความรู้
10) การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)	- กระบวนการกลุ่ม - การวางแผน - การแก้ปัญหา - การตัดสินใจ - ความคิดระดับสูง - ความคิดสร้างสรรค์	รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ของตนเองในฐานะผู้นำกลุ่ม หรือสมาชิกกลุ่มทั้งในบทบาท การทำงานและบทบาท เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม ในการ สร้างข้อความรู้หรือผลงาน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรมที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
	<ul style="list-style-type: none"> -การแก้ไขข้อขัดแย้ง - การสื่อสาร - การประเมินผลงาน -การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 	กลุ่ม
10.1 เทคนิคคู่คิด (Think Pair Share)	<ul style="list-style-type: none"> -การค้นคว้าหาคำตอบ -การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 	รับผิดชอบการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน
10.2 เทคนิคการระดมพลังสมอง (Brainstorming)	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม -การแสดงความคิดเห็น -ความคิดสร้างสรรค์ -การแก้ปัญหา 	แสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายในเวลาอันรวดเร็ว
10.3 เทคนิค Buzzing	<ul style="list-style-type: none"> -การค้นคว้าหาคำตอบด้วยเวลาจำกัด 	แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปในเวลาอันจำกัด
10.4 การอภิปรายกลุ่มแบบต่าง ๆ (Panel, Forum, Symposium, Seminar)	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสาร -การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น -การสรุปข้อความรู้ 	รับฟังข้อมูลความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปในเวลาอันจำกัด
10.4 กลุ่มตัว	<ul style="list-style-type: none"> -การฝึกซ้ำ -การสื่อสาร 	ทบทวนจากกลุ่มหรือเพื่อหรือเรียนเพิ่มเติม
11) การฝึกปฏิบัติการ	<ul style="list-style-type: none"> -การค้นคว้าหาความรู้ -การรวบรวมข้อมูล -การแก้ปัญหา 	ศึกษาค้นคว้าข้อความรู้ในลักษณะกลุ่มปฏิบัติการ
12) เกม (Games)	<ul style="list-style-type: none"> -การคิดวิเคราะห์ -การตัดสินใจ -การแก้ปัญหา 	ได้เล่นเกมด้วยตนเองภายใต้กฎหรือกติกาที่กำหนด ได้คิดวิเคราะห์พฤติกรรมและเกิดความสนุกสนานในการเรียน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรมที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
13) กรณีศึกษา (Case Study)	-การค้นคว้าหาความรู้ -การอภิปราย -การวิเคราะห์ -การแก้ปัญหา	ได้ฝึกคิดวิเคราะห์อภิปรายเพื่อ สร้างความเข้าใจแล้วตัดสินใจ เลือกแนวทางแก้ปัญหา
14) สถานการณ์จำลอง (Simulation)	-การแสดงความคิดเห็น -ความรู้สึก -การวิเคราะห์	ได้ทดลองแสดงพฤติกรรม ต่าง ๆ ในสถานการณ์ที่จำลอง ใกล้เคียงสถานการณ์จริง
15) ละคร (Dramatization)	-ความรับผิดชอบในบทบาท -การทำงานร่วมกัน -การวิเคราะห์	ได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่ กำหนดเกิดประสบการณ์ เข้าใจความรู้สึก เหตุผล และ พฤติกรรมผู้อื่น
16) บทบาทสมมติ(Role Play)	-มนุษยสัมพันธ์ -การแก้ปัญหา -การวิเคราะห์	ได้ลองสวมบทบาทต่าง ๆ และศึกษาวิเคราะห์ความรู้สึก และพฤติกรรมตน
17) การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ประกอบด้วยเทคนิค JIGSAW, JIGSAW II, TGT, STAD,LT,GI, NHT, Co-op Co-op	-กระบวนการกลุ่ม -การสื่อสาร -ความรับผิดชอบร่วมกัน -ทักษะทางสังคม -การแก้ปัญหา -การคิดแบบหลากหลาย -การสร้างบรรยากาศการทำงาน ร่วมกัน	ได้เรียนรู้บทบาทสมาชิก กลุ่ม มีบทบาทหน้าที่ รู้จักการ ไว้วางใจให้เกียรติและรับฟัง ความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก กลุ่ม และรับผิดชอบการ เรียนรู้ของตนและเพื่อน ๆ ใน กลุ่ม
18) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)	-การนำเสนอความคิดเห็น ประสบการณ์ -การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ -กระบวนการกลุ่ม	มีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็นหรือปฏิบัติ จนได้ข้อสรุป

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรมที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
19) การเรียนการสอนแบบ บูรณาการ	-การค้นคว้าหาความรู้ -การสร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเอง -ทักษะทางสังคม -กระบวนการกลุ่ม -การสื่อสาร -การแก้ปัญหา	มีส่วนร่วมในการเรียนทั้ง ทางด้านร่างกาย จิตใจและการ คิด ดำเนินการเรียนด้วยตนเอง ทั้งในห้องเรียนและ สถานการณ์จริง ศึกษา ปฏิบัติ ด้วยตนเองทุกเรื่อง ร่วมแรง ร่วมใจด้วยความเต็มใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน แบบโครงงานและการสอนแบบกรณีศึกษา โดยผู้วิจัยและภาคีเครือข่ายมีความคิดเห็นตรงกัน และมีความเห็นร่วมกันว่าการจัดการเรียนการสอนทั้ง 2 รูปแบบ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิดภายใต้การยอมรับความแตกต่างของสังคม วัฒนธรรม เป็นการสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงพร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครู ผู้ปกครองและนักเรียน ซึ่งสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2551, น.364) ได้สรุปข้อดีของการสอนทั้ง 2 รูปแบบว่า 1) ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น 2) ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงและได้ฝึกแก้ปัญหาโดยไม่ต้องเสี่ยงกับผลที่จะเกิดขึ้น ช่วยให้เกิดความพร้อมที่จะแก้ปัญหา เมื่อเผชิญปัญหานั้นในสถานการณ์จริง 3) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและ 4) เป็นวิธีสอนที่ให้ผลดีมากสำหรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความรู้และประสบการณ์หลากหลาย

2.4.2 การจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน สามารถจัดได้หลากหลายลักษณะ โดยผู้สอนหรือสถานศึกษา พิจารณาเลือกการเรียนรู้ในลักษณะใด จำเป็นที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับอาเซียน รวมทั้งการวิเคราะห์สาระที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และคู่มือหลักสูตรอาเซียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554, น.12) ดังนี้

1) การจัดเป็นรายวิชาพื้นฐาน โดยการบูรณาการหรือสอดแทรกแนวคิดการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งนี้สามารถสอดแทรกใน 2 ลักษณะ คือ

(1) การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับอาเซียน ก่อนข้างเด่นชัด

(2) จัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ โดยอาจใช้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นแกน บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น หรือนำประเด็นเกี่ยวกับอาเซียนสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

2) การจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เป็นรายวิชาที่สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถเปิดสอนเพิ่มเติมจากสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับจุดเน้น ความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน หรือความต้องการของท้องถิ่น โดยมีการกำหนด “ผลการเรียนรู้” เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพิจารณาเปิดสอนรายวิชาเพิ่มเติมได้ตามความพร้อม จุดเน้นของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตร โดยอยู่ภายใต้โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนด สำหรับรายวิชาเพิ่มเติมนั้นสามารถตั้งได้ตามความเหมาะสม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับอาเซียนเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน โดยการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม คือรายวิชาอาเซียนศึกษาสำหรับพหุวัฒนธรรม มีแนวทางการจัดทำ ดังนี้

1. กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและกำหนดรายวิชาเพิ่มเติมอาเซียนศึกษา สำหรับพหุวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 คู่มือหลักสูตรอาเซียน

3. ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาและสาระการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน เพื่อกำหนดสาระเพิ่มเติม

4. กำหนดรายละเอียดของสาระที่จะเพิ่มจากรายวิชาพื้นฐานและกำหนด “ผลการเรียนรู้” เพิ่มเติมจากรายวิชาพื้นฐาน

5. นำรายละเอียดของสาระที่เพิ่มเติม มาจัดองค์ประกอบของรายวิชาเพิ่มเติมตามรูปแบบ

6. จัดทำคำอธิบายรายวิชา ประกอบด้วยรหัสวิชา ชื่อรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น เวลาเรียน/หน่วยกิต พร้อมทั้งคำอธิบายให้ทราบว่า เมื่อเรียนรายวิชาเพิ่มเติมแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะหรือเจตคติอะไร ส่วนท้ายของคำอธิบายรายวิชาใส่ “ผลการเรียนรู้” ที่กำหนดขึ้น กำกับไว้

7. จัดทำโครงสร้างรายวิชา เพื่อให้ทราบว่ารายวิชาเพิ่มเติมประกอบไปด้วย หน่วยการเรียนรู้จำนวนเท่าใด เรื่องใดบ้าง แต่ละหน่วยพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนใด ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนเท่าใด สัดส่วนการเก็บคะแนนของรายวิชานั้นเป็นอย่างไร

8. จัดทำหน่วยการเรียนรู้ ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ สามารถเลือกแบบได้หลายวิธี แต่ควรครอบคลุมขั้นตอนการออกแบบ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ หลักฐานการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำไปเป็นแนวทางการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ คือ การออกแบบย้อนกลับ (Backward Design) ซึ่งมีขั้นตอนเช่นเดียวกัน แต่ในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ควรมีการกำหนดความเข้าใจคงทน (Enduring Understanding) ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจที่ติดตัวกับผู้เรียน อันเกิดจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ตามหน่วยเรียนรู้นั้นๆ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

9. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรวางแผนการจัดแบ่งเนื้อหาสาระ เวลา ให้ครอบคลุมหน่วยการเรียนรู้ จากนั้นจึงนำมาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเวลาและการพัฒนาผู้เรียน ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จะต้องกำหนดเป้าหมายสำหรับผู้เรียนโดยกำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ของแผนการเรียนรู้นั้นๆ ซึ่งจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ต้องนำพาผู้เรียนไปสู่ผลการเรียนรู้ ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน และเจตคติที่กำหนดไว้ในหน่วยการเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย (ทิตานา เขมมณี, 2552, น.30) โดยพิจารณาเลือกวิธีสอน/รูปแบบ คือ การสอนแบบโครงงาน และการสอนโดยใช้กรณีศึกษา รายละเอียดดังนี้

9.1) แนวการสอนแบบโครงงาน ทฤษฎีและแนวความคิดในการสอน การเรียนรู้แบบ โครงงาน เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ในเรื่อง ความหมาย ได้มีผู้กล่าวถึงไว้หลายท่าน ดังนี้ Efstratia.D (2014, p.152); ลัดดา ศิลาน้อย และอังคณา ตุงคะสมิต (2553, น.25) กล่าวถึงความหมายของ การเรียนรู้โดยใช้โครงงานว่า หมายถึง การจัดการ เรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในลักษณะของการศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ประดิษฐ์คิดค้น โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด การนำกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ ในการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนควรเลือกใช้สื่อ/แหล่งเรียนรู้ มาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สื่อที่นำมาใช้ต้องกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ยึดสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลักในการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมในแต่ละแผนการ จัดการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะทำชิ้นงาน / ภาระงาน ทำงาน ร่วมกับคนอื่น เมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ผู้เรียนต้องสร้างชิ้นงาน/ภาระงานได้ ในการจัดการเรียนรู้ต้อง

กำหนดเครื่องมือในการวัดผลประเมินผลผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นในการวัดและประเมินผลครูผู้สอนควรเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรมและสิ่งที่ต้องการวัด นอกเหนือจากการประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน

9.2) แนวการสอนโดยใช้กรณีศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการสอน โดยการจัดประสบการณ์เรียนรู้โดยการนำเสนอ กรณี เรื่องราว ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน นำมาดัดแปลงให้สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการสอน แล้วเสนอเป็นกรณีศึกษาให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเพื่อสร้างความเข้าใจ และช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและรู้จักตัดสินใจ กระตือรือร้นต่อข่าวสารความเคลื่อนไหว รู้จักสังเกตและหาเหตุผลเกี่ยวกับกรณีต่างๆ ขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์และสามารถปรับปรุงเหตุการณ์เรื่องราวเหล่านั้นให้สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับกรณีศึกษานั้นได้อย่างเหมาะสม ดังที่ สุนทร □ สิทธิพานนท์และคณะ (2551, น.79-80) ได้นำเสนอขั้นตอนการศึกษา ดังนี้ 1) ขั้นเตรียม ควรมีการแนะนำวิธีการศึกษากกรณีให้ □ ชัดเจนถึงจุดมุ่งหมายหรือปัญหาที่ผู้ □ เรียนจะต้องพิจารณาการตอบคำถามหลังการ □ าน และแบ่งผู้ □ เรียนออกเป็นกลุ่ม □ มย์ □ อยตามความเหมาะสมกลุ่มละ 5-7 คน 2) ขั้นเสนอกรณีศึกษา ผู้สอนอาจมีการใช้ □ สื่อประกอบ เช่น เอกสาร หรือรูปภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้ □ ทบทวนในขั้นวิเคราะห์ □ 3) ขั้นวิเคราะห์ให้ □ ผู้ □ เรียนแต่ละกลุ่ม □ มร □ วมกันอภิปรายระดมพลังสมอง รวบรวมข้อ □ อนุมูลวิเคราะห์ □ และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีศึกษา เพื่อตัดสินใจหาแนวทางแก้ □ ปัญหา และสรุปผลการอภิปรายของสมาชิกกลุ่ม □ ม 4) ขั้นสรุป ผู้เรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกับผู้ □ สอนอภิปรายหา □ ุสรูปเกี่ยวกับสาเหตุของ □ ปัญหา และแนวทางในการตัดสินใจแก้ □ ปัญหาจากกรณีศึกษา ซึ่งควรสอดคล้อง □ อกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ □ 5) ขั้นประเมิน สามารถประเมินได้ □ จากการตอบปัญหาการสังเกต การ □ วมสนทนา การรายงาน การตอบคำถาม และการทำงานกลุ่มของผู้ □ เรียน ทั้งนี้ (ทิสนา เขมมณี 2551, น.364) ได้กล่าวถึง ข้อดีและข้อจำกัดของการสอนแบบกรณีศึกษา ดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง และได้ฝึกแก้ปัญหาโดยไม่ต้องเสี่ยงกับผลที่จะเกิดขึ้น ช่วยให้เกิดความพร้อมที่จะแก้ปัญหาเมื่อเผชิญปัญหานั้น ในสถานการณ์จริง
3. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้จากกันและกัน

4. เป็นวิธีสอนที่ให้ผลดีมากที่สุดสำหรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความรู้และประสบการณ์

หลากหลายสาขา

10. การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

นอกจากหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน โดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาอาเซียนแล้ว ยังมุ่งเน้น พัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ สภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนควรมีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนการทำงาน ดำเนินงาน ตามแผนอย่างรอบคอบ เอาใจใส่ มานะ พากเพียร มีการตรวจสอบทบทวนการทำงานเป็นระยะๆ จนงานที่ดำเนินการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรัชญา กล้าเผชิญ, (2552, น. 28); ณรงค์ ฤทธิเดช (2553, น.103); Jackson, Brett, Sessa, Cooper, Julin, and Peyronnin (1991, p.675-689); Parker (1990,p.16); Francis and Young (1979, p. 8); Wood cock (1989, p. 75 - 116); Mayo. E (1933,p. 71) ที่พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงาน คือ การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเอกฉันท์ของกลุ่มการได้รับการสนับสนุนจาก สังคม และความเป็นน้ำ หนึ่งใจเดียวกัน จากแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นร่วมกันกับผู้อื่น โดยมีตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ 1 วางแผนการทำงาน และดำเนินการจนสำเร็จ โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังนี้

1. การวางแผนการทำงาน
2. การดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนด
3. การตรวจสอบ ทบทวน ปรับปรุง แก้ไขการทำงาน
4. การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด
5. การมีการปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ 2 ทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นพัฒนางาน และภูมิใจในผลงานของตนเอง โดยมีประเด็นการพิจารณาดังนี้

1. ความเต็มใจและพึงพอใจในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย
2. การปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น ตั้งใจ พากเพียร และละเอียดรอบคอบ
3. การยอมรับในคำวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ
4. ความมุ่งมั่นพัฒนางานของตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์

5. ความรู้สึกรื่นเริงและภาคภูมิใจต่อผลสำเร็จของผลงาน

ตัวบ่งชี้ 3 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานกับหมู่คณะ
2. ความสามารถในการทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
3. การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และมีเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของ

เพื่อน

4. การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

5. การมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสานการทำงานร่วมกับหมู่คณะจนบรรลุผลสำเร็จ

สรุปได้ว่าการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม โดยมุ่งปรับปรุงคุณภาพความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกันระหว่างสมาชิก ให้มีประสิทธิภาพของกลุ่มสูงขึ้น ได้ เพื่อมีการวางแผนที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพผ่านการวิเคราะห์อย่างมีระบบและได้รับการยอมรับ โดยมีวัตถุประสงค์ พื้นฐานในการปรับปรุงความสามารถในการแก้ปัญหา ระหว่างสมาชิกของกลุ่มด้วยการทำงานร่วมกันตามที่ ตั้งเป้าหมายไว้ พร้อมทั้งมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีเจตคติ ด้านการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นไทยและอาเซียน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

11. การสร้างเจตคติที่ดีในการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นไทยและความเป็นอาเซียน จากการสังเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 พบว่ากระทรวงศึกษาธิการ (2558, น. 39) ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดของการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นไทยและความเป็นอาเซียน ไว้ 3 ตัวชี้วัด สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมและมีความกตัญญู กตเวทิต์ ของคนไทยและเพื่อนสมาชิกประเทศอาเซียน
2. เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยและภาษาเพื่อนสมาชิกประเทศอาเซียนในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. อนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาไทยและอาเซียน โดยมีตัวบ่งชี้พฤติกรรม ดังนี้

1. แต่งกายและมีมารยาทงดงามแบบไทยเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความเป็นอาเซียน
2. ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย-อาเซียน
3. ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมไทยและอาเซียน

4. ใช้ภาษาไทยและอาเซียนในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
5. ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของการใช้ภาษาไทยและเรียนรู้ภาษาอาเซียนที่ถูกต้อง
6. นำภูมิปัญญาไทยและอาเซียนมาใช้ให้เหมาะสมในวิถีชีวิต
7. แนะนำ มีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาไทย และร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอาเซียน
9. มีสัมมาคารวะ
10. กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ

ทั้งนี้เด็กและเยาวชนไทยจะต้องเป็นผู้มีความภาคภูมิใจรักในความเป็นไทย เห็นคุณค่า ชื่นชม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบทอดเผยแพร่ ภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมไทยและอาเซียน มีความกตัญญูกตเวที ใช้ภาษาไทยและภาษาอาเซียนในการสื่อสารอย่าง ถูกต้องเหมาะสม จึงจะสามารถดำรงรักษา และถ่ายทอดสานต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและเพื่อนบ้านได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education)

3.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม

การศึกษาพหุวัฒนธรรม เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการยอมรับความแตกต่างทางภาษา ขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต บนพื้นฐานของการยอมรับสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยให้โอกาสชนกลุ่มน้อยซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม (รสสุคนธ์ เนาบุตร, 2557, น. 10-11) ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถนำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้า ได้อย่างยั่งยืนแน่นอน การศึกษาพหุวัฒนธรรม นอกจากจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในการศึกษาระดับพื้นฐาน สังคมใหญ่ หรือแยกกลุ่มอยู่ห่างจากสังคมใหญ่ (Bennett, 1995, p.13)

เพื่อรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Taylor, 1949) พหุวัฒนธรรมนิยมเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีการนำมาใช้ เพื่อจัดการกับความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ให้คนต่างกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันได้ ในสังคมบนหลักการของความเท่าเทียมกัน และให้สิทธิในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะกลุ่ม แก่ชุมชนทางวัฒนธรรม แนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมในความหมาย

หลักเป็นหลักการทางรัฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะประเทศที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานอาณานิคมในพื้นที่ที่มีชนพื้นเมือง (indigenous people) อาศัยอยู่ก่อนประเทศเหล่านี้ต่อมาเป็นปลายทางการย้ายถิ่นและมีชุมชนผู้ย้ายถิ่นฐาน มีปัญหาการเหยียดเชื้อชาติ และความไม่เท่าเทียมในอำนาจด้านเศรษฐกิจ สังคม และการแสดงออกทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของอาเซียนในทางประวัติศาสตร์ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียและจีน ซึ่งแต่ละประเทศต่างก็รับเอาวัฒนธรรมจากทั้งสองชาตินี้เข้ามาในระดับที่แตกต่างกัน เช่น ไทยและลาวได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเวียดนามได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากจีนเป็นส่วนใหญ่ โดยรวมกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มวัฒนธรรมหลัก ตามลักษณะที่ตั้ง ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ดังนี้

3.1.1 กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง (ไทย-ลาว-เขมร-พม่า-เวียดนาม) ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นที่อยู่อาศัยของหลายชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกันหลายประเทศนับเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญซึ่งมีประเพณี คนตรี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ทั้งที่มีความคล้ายคลึงและแตกต่าง ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีการไปมาหาสู่ มีการค้าขาย และกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ มีทั้งที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของตนเอง ขณะที่มีความคล้ายคลึงในบางส่วนของ การดำเนินวิถีชีวิต กล่าวได้ว่าไทย-ลาว-กัมพูชา มีรากวัฒนธรรมเดียวกัน จึงมีความพ้องของวัฒนธรรมมากกว่าพม่าและเวียดนามซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน

3.1.2 กลุ่มวัฒนธรรม มาเลเซีย-อินโดนีเซีย-บรูไน คารุสซาลาม-สิงคโปร์ เป็นกลุ่มประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็มีประชาชนส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และฮินดูด้วยสัดส่วนที่แตกต่างกันไป ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ การแสดง จะมีความคล้ายคลึงกัน ในขณะที่สิงคโปร์เป็นสังคมผสมผสานระหว่างจีน-มาเลย์-อินเดีย ดังนั้น จึงมีความหลากหลายของวัฒนธรรม

3.1.3 กลุ่มวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ ถึงแม้ว่าภูมิประเทศของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ จะมีความคล้ายคลึงกันแต่วัฒนธรรมของฟิลิปปินส์เป็นการผสมผสานกันระหว่างตะวันตกและตะวันออก ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ที่ได้รับอิทธิพลจากสเปน ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมมาเป็นระยะเวลานาน ในขณะที่เดียวกันก็ได้ผสมวัฒนธรรมพื้นเมือง

ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ สัญชาติ ศิพว ภาษา หรือเหตุการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยทั่วประเทศโดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน การนำวัฒนธรรมหลักเพียงวัฒนธรรมเดียวเข้าไปกำหนดทิศทางของการศึกษา โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง ขัดแย้ง

กับหลักการของการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับ พหุวัฒนธรรมนำไปสู่ผู้เรียนได้

3.2 แนวการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม

สิริวรรณ ศรีพหล (2555, น.14) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม เพื่อให้สังคมมีความสุขและสันติได้นั้น การใช้มิติพหุวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมมีส่วนสำคัญและที่สำคัญที่สุด คือการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย วัฒนธรรมต้องอยู่ด้วยความเข้าใจบนพื้นฐานความเคารพซึ่งกันและกัน การได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมอื่นนอกเหนือจากวัฒนธรรมของเรา ทำให้ทราบว่า กลุ่มคนที่ไม่ได้มีวัฒนธรรมเหมือนเราเขาอยู่กันอย่างไร มีความรู้สึกอย่างไร สามารถอยู่อาศัยและพัฒนาประเทศร่วมกันได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของรัฐบาลสามารถกำหนดกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม หรือหาแนวทางที่จะให้ประเทศชาติมีความมั่นคงท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนของตนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี การปฏิบัติของกลุ่มคนต่างๆ ในประเทศนั้นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับคนกลุ่มอื่นที่มี ความคิดและวัฒนธรรมแตกต่างจากตน

ในส่วนของการศึกษา หากเยาวชนของชาติได้มีความเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนในสังคมรอบตัวเขาสามารถบูรณาการความเข้าใจนี้กับการดำเนินชีวิตของตน ส่งผลทำให้เยาวชนของชาติเกิดความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่รู้สึกรังเกียจ เียดฉันท แต่กลับมีความรัก ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น และเมื่อเยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นกำลังของประเทศแล้ว เจตคติเหล่านี้ จะช่วยให้สังคมมีความสามัคคี และความปรองดองระหว่างกันของกลุ่มคนในชาติ ซึ่งนำไปสู่สังคมไทยที่มีความสุขและความเจริญอย่างยั่งยืน (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555, น.15)

อนึ่งได้มีนักการศึกษาแบ่งมิติของการศึกษาพหุวัฒนธรรม ดังเช่น Sleeter and Grant (2003) ได้กล่าวถึงแนวทางทั่วไปของการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม 5 ประการ (Five General Approaches) คือ 1. การสอนในสภาพที่แตกต่างของความ สามารถพิเศษและวัฒนธรรมของผู้เรียน (Teaching The Exceptional and Culturally Different Student) 2. การสร้างความสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์ (The Human Relations Approach) 3. การสร้างหลักสูตรที่เจาะจงหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มของผู้เรียน (The Single-Group Studies Curriculum) 4. การสร้างให้เกิดการศึกษาในลักษณะพหุวัฒนธรรม (The Multicultural Education Approach) 5. การส่งเสริมแนวทางพหุวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม (The Multicultural and Social Deconstructionists Approach) โดยที่ Banks (1997) แบ่งมิติของการศึกษาพหุวัฒนธรรมออกเป็น 5 มิติ ดังต่อไปนี้

3.2.1 บูรณาการเนื้อหาความรู้ (Content Integration) หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีการบูรณาการเนื้อหาและข้อมูลต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นข้อมูลและเนื้อหาที่สะท้อนถึงกลุ่มคนทางสังคม นอกจากนี้การบูรณาการด้านความรู้นั้นควรเริ่มต้นที่การสร้างให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคม

3.2.2 การสร้างความรู้ (Knowledge Construction) หมายถึง กระบวนการที่อธิบายถึงการสร้างความรู้ที่เชื่อมโยงกับมิติทางสังคมหรือวิทยาศาสตร์ เมื่อแนวคิดดังกล่าวถูกใช้ในการเรียนการสอน กระบวนการสร้างความรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงที่มาที่ไปของความรู้ที่ถูกสร้างขึ้น รวมถึงการอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจถึงอิทธิพลของกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติสัญชาติ และชนชั้นทางสังคมว่ามีผลต่อการสร้างความรู้อย่างไร

3.2.3 การลดอคติ เป็นมิติและกระบวนการที่อธิบายถึงกลยุทธ์ในการเรียนการสอนที่ถูกใช้เพื่อเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก เพื่อให้ผู้เรียนมีแนวคิดประชาธิปไตย รวมถึงการสร้างให้เกิดคุณค่าต่างๆ ให้เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่แนวคิดเชิงบวกต่อเชื้อชาติที่แตกต่างกัน

3.2.4 การใช้วิธีสอนที่ส่งเสริมความเท่าเทียม หมายถึง ใช้เทคนิควิธีสอนที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ไม่ว่าผู้เรียนนั้นจะมีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ สัญชาติ หรือชนชั้นทางสังคม ผู้เรียนกลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการส่งเสริมใส่ใจอย่างเท่าเทียม ดังนั้นผู้สอนหรือผู้บริหารต้องสร้างเครื่องมือเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันในการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จหรือช่วยยกระดับความสำเร็จทางการเรียน

3.2.5 การให้ความสำคัญวัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึง กระบวนการในการสร้างวัฒนธรรมและสร้างองค์การให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษาและกลุ่มชนชั้นทางสังคมได้รับประสบการณ์ทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ Bank (1994, p.1) แบ่งหลักสูตรการศึกษาพหุวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบกระจายเนื้อหาโดยจะให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีบุรุษ วีรสตรี วันหยุดสำคัญ เรื่องเล่า อาหาร และเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย แนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นแต่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหลักที่มีการใช้อยู่ ทั้งนี้รูปแบบดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเน้นการพยายามสร้างความเข้าใจกับวัฒนธรรมอื่นๆ แต่จะพยายามหลีกเลี่ยงประเด็นที่เป็นความขัดแย้งที่แท้จริงทางวัฒนธรรม รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับพลังอำนาจและความไม่ยุติธรรมที่มีอยู่ในสังคม

2. แบบเพิ่มเติมเนื้อหา รูปแบบนี้จะเป็นการเปิดกว้างมากขึ้น โดยเป็นการเพิ่มเติมประเด็นเนื้อหาในหลักสูตรหลัก เป็นการนำวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งไปเชื่อมโยงกับอีกวัฒนธรรมหนึ่ง

ทั้งนี้วัฒนธรรมที่ถูกนำมาเชื่อมโยงจะเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ต้องการนำเสนอให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น การนำเสนอวัฒนธรรมไทย-จีนเชื่อมโยงกับรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ถึงแม้จะเป็นการเปิดกว้างวัฒนธรรมอื่น แต่มุมมองสำคัญยังคงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมหลัก

3. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา รูปแบบนี้เปิดกว้างมากกว่ารูปแบบที่สอง โดยมีการยอมรับแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปจากวัฒนธรรมหลัก มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในหลักสูตรเพื่อให้เกิดการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง เน้นการคิดวิเคราะห์และให้เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามรูปแบบนี้ต้องอาศัยการปรับปรุงหลักสูตรย่อยไปสนับสนุนหลักสูตรที่มีอยู่แล้วรวมถึงการจัดการฝึกอบรมเพื่อให้เข้าใจเนื้อหา รวมถึงการพัฒนาวัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ เทคโนโลยีและระบบที่เหมาะสม

4. รูปแบบการปฏิบัติทางสังคม คือมีการส่งเสริมให้เกิดมุมมองที่หลากหลายและมีความตระหนักต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และเน้นการลงมือปฏิบัติ โดยมุมมองเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการสร้างความรู้โดยอิสระ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างแท้จริง เช่น ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงและมอบหมายให้นักเรียนออกแบบกิจกรรมเพื่อณรงค์ให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น รูปแบบนี้จะเน้นการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจของตัวผู้เรียนเอง และรูปแบบดังกล่าวนี้ต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาในหลักสูตรให้มีความเหมาะสม

การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม จะเข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ประชาชนสามารถเคลื่อนย้ายไปยังส่วนต่างๆ ของโลกได้อย่างสะดวก และรวดเร็วมากขึ้นแต่ประชาชนเหล่านั้นยังคงวัฒนธรรมเดิมของตนเองไว้ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมหลัก ดังนั้นมีหลักสำคัญที่จะต้องศึกษาอย่างน้อย 3 ประการคือ

1) แนวคิดหรือมโนทัศน์ (Idea or concept) แนวคิดทางพหุวัฒนธรรมจะต้องเพื่อผู้เรียนทุกคน โดยไม่แบ่งแยกเพศ ชนชั้นทางสังคม กลุ่มชน เชื้อชาติ หรือลักษณะทางวัฒนธรรม จะต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดในสถานศึกษา

2) แนวทางการปฏิรูปทางการศึกษา (Educational reform movement) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องยากมากในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก หลากหลายชนชั้น มีความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม ให้มีโอกาстиที่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษา

ตามแนวการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น

3) กระบวนการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม (process) มีเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีเสรีภาพและความยุติธรรม จะต้องมีการขจัดความคิดที่เป็นอคติและการแบ่งแยกของกลุ่มต่างๆ ในผู้เรียนให้หมดไป โดยเป็นกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกันทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน

จึงสรุปได้ว่าการศึกษາสามารถเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่จะนำไปสู่ การสร้างความเข้าใจเรื่องพหุวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มคนในสังคมได้ โดยการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม หรือพหุวัฒนธรรมศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ให้กับเยาวชนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรนี้ขึ้นสำหรับพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่ายซึ่งจะได้ทำหลักสูตรที่มีเป้าหมายชัดเจน มีความเหมาะสม ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น และได้ออกแบบการจัดการเรียนการสอนรูปแบบโครงงานและกรณีศึกษา มีกิจกรรมให้นักเรียนได้อภิปรายตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งนอกจากนักเรียนจะได้รับความรู้ และยังสามารถวิเคราะห์

4. แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลผู้เรียน

การวัดและประเมินผลมีความสัมพันธ์กับการสอนอย่างมาก ดังจะเห็นได้ในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์นั้น ครูผู้สอนควรมีการตรวจสอบโดยวัดและประเมินความรู้ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคนก่อนที่จะสอนรายวิชาหรือหน่วยการเรียนนั้นๆ เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น. 5) จะได้ทราบว่าความรู้ความสามารถของผู้เรียนในเรื่องใดที่ยังขาดและต้องเสริมให้เกิดขึ้นก่อน หรือความรู้ความสามารถใดรู้แล้วจะได้ไม่ต้องเรียนซ้ำ เพื่อจะได้วางแผนและจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนก่อนการสอนจริง ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้เรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์ได้ดีขึ้น

สิริวรรณ ศรีพหล (2555 , น.31-32) ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลความก้าวหน้าทางการเรียนการสอนพหุวัฒนธรรม ต้องพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของการสอน ซึ่งจำแนกเป็น 3 พิสัย คือ พุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้สอนจะต้องเลือกเครื่องมือการประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายดังกล่าว เครื่องมือการวัดและประเมินผลความก้าวหน้าผู้เรียนที่สำคัญ ซึ่งผู้สอนใช้กันมากเพื่อ ประเมินความรู้และทักษะในการเรียนการสอน คือ แบบทดสอบ ส่วนเครื่องมือวัดและ

ประเมินด้าน เจตคติและค่านิยม หรือด้านความรู้สึกและอารมณ์นั้น นิยมใช้ คือ วิธีการสังเกตและวิธีการที่ให้นักเรียนรายงานตนเอง

การประเมินผลที่ดีควรมีขอบเขตกว้างขวางและใช้วิธีการหลายๆ แบบ ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้วัดผลอย่างถูกต้อง (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2543, น. 238-240) โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 หลักการประเมินพุทธิพิสัย

การประเมินพุทธิพิสัย เป็นการประเมินความรู้ □ ความเข้าใจ ซึ่งเป็ □ นทักษะของสมอง ดังนั้นการประเมินจึง เป็ □ นการประเมินทางอ้อมจากพฤติกรรมที่ผู้ □ ถูกประเมินแสดงออก เพื่อบ □ ่งชี้ถึงทักษะของสมองดังกล่าว ลักษณะของ แบบทดสอบวัดพฤติกรรมดี □ นพุทธิพิสัยที่ดีคือ 1) มีความเที่ยงตรง ที่มีความเที่ยงตรงจะสามารถวัดเนื้อหาที่ ต้องการวัดได้ครบถ □ ้วน และวัดได้ □ ตรงตามจุดมุ่ง □ หมายที่ดี □ งามการวัด 2) เชื่อมั่นได้ □ แบบทดสอบที่มีความเชื่อมั่นได้ □ หากนำมาใช้ □ สอบวัดกับคนกลุ่มเดิมหลายๆครั้ง ผลการวัดจะเหมือนเดิมหรือเปลี่ยนแปลงน □ ้อยมาก 3) มีความเป็ □ นปรนัย หมายถึงมีความชัดเจนของคำถามทุกคนอ □ านแล้ว □ าวเข้าใจตรงกัน ใครตรวจก็ให้ □ คะแนนตรงกัน และแปลความหมายของคะแนนได้ □ ัก □ ำตรงกัน 4) มีความยาก □ ายพอเหมาะ หมายถึงแบบทดสอบไม่ □ ยากเกินไปและไม่ □ ่ง □ ายเกินไป ข □ ้อสอบข □ ้อใดที่มีคนตอบถูกมากแสดงว่า □ ่ง □ าย และข □ ้อสอบที่มีคนตอบถูก น □ ้อยแสดงว่า □ ายาก (ค □ ำความยาก □ าย ของข □ ้อสอบ หรือค □ ำ p มีค □ ำอยู่ □ ะหว □ าง 0-1.00) ข □ ้อสอบที่ดีค □ ำ p อยู่ □ ะหว □ าง 0.20-0.80 5) มีอำนาจจำแนก หมายถึงความสามารถแบ่ง □ ำแยกกลุ่มออกเป็ □ นประเภทต □ ่างๆ ได้ □ ถูกดี □ งาม ข □ ้อสอบที่มีอำนาจจำแนกดีหมายถึง ข □ ้อสอบที่ คนเก □ ่ง ตอบถูก คนอ □ ้นตอบผิด ข □ ้อสอบที่จำแนกไม่ □ ได้ □ คนเก □ ่งและคนอ □ ้นจะตอบถูกผิดพอๆ กัน ไม่ □ มีความแตกต่าง □ ำกันโดยทั่วไปค □ ำอำนาจจำแนกข □ ้อสอบ หรือค □ ำ r อยู่ □ ะหว □ าง -1.00 ถึง +1.00 ถ □ ำค □ ำ r มีเครื่องหมายลบ หมายถึง การจำแนกกลับทาง คนเก □ ่งตอบถูกน □ ้อยกว่า คนอ □ ้น ค □ ำ r ใกล้ □ ศูนย์ □ (r = -.19 ถึง +.19) ข □ ้อสอบจำแนกไม่ได้ □ เพราะ คนเก □ ่งและคนอ □ ้นตอบถูกผิดพอๆ กัน ข □ ้อสอบที่ดีค □ ำ r ควรมีค □ ำอยู่ □ ะหว □ าง 0.20 ถึง 1.00 6) มีประสิทธิภาพ คือเครื่องมือที่สามารถทำให้ □ ได้ □ ข □ ้อมูลที่ดีที่สุด เชื่อถือได้ □ มาก โดยใช้ □ วิธีการที่สะดวก รวดเร็ว คล □ ่องตัว แต่ □ เสียเวลาน □ ้อย ลงทุนน □ ้อยและใช้ □ แรงงานน □ ้อย 7) มีความยุติธรรม ไม่ □ เป็ □ ดโอกาสให้ □ ำมีการได้ □ เปรียบเทียบเปรียบเทียบกันระหว □ างผู้ที่ถูกวัด ค □ ำ วยกัน 8) ใช้ □ คำถามถามลึก ข □ ้อสอบที่ดีค □ ำถามให้ □ ผู้ □ ตอบใช้ □ ความสามารถในการคิดค้นก □ ำ ำที่จะตอบ 1) ใช้คำถามช่วยมีลักษณะที่ท้าทายให้ □ ผู้ □ สอบอยากคิดอยากตอบและทำดี □ ำ วยความเต็มใจ 9) คำถามจำเพาะเจาะจง ไม่ □ ำถามกว้าง □ ำ ำเกินไป หรือถามคลุมเครือให้ □ คิดได้ □ หลายแง่ □ หลายมุม

การสร้า ☐ วงเครื่องมือดี ☐ านพุทธิพิสัย เครื่องมือที่วัดดี ☐ านพุทธิพิสัยส ☐ วนใหญ่ ☐ นิยมใช้ ☐ แบบทดสอบ ซึ่งมีหลากหลายชนิดดังได้ ☐ กล ☐ วมาแล้ว ☐ ว แต่แบบทดสอบที่ใช้ ☐ สำหรับประเมินผลการเรียนรู้ ☐ ในการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ ☐ ส่วนใหญ่ ☐ มี 2 ประเภทคือแบบทดสอบอัตนัย และแบบทดสอบปรนัย ซึ่งมีหลักการสร้างข้อสอบดังนี้

1) การสร้า ☐ วงข้อสอบอัตนัย ข้อสอบอัตนัยเป ☐ ็นข้อสอบที่เปิดโอกาสให้ ☐ ผู้ตอบได้แสดงความสามารถ ในด้ ☐ านความรู้ ☐ ภาษา ความคิดริเริ่ม วิเคราะห์ ☐ ข้อ ☐ อกความได้ ☐ อย ☐ างเหมาะสม แบ่ง ☐ างออกเป็น 2 ลักษณะคือ แบบไม่ ☐ จำกัดคำตอบ และแบบจำกัดคำตอบ

2) การสร้า ☐ วงข้อสอบปรนัย แบบปรนัยที่รู้ ☐ จักกันดีได้แก่ 1) แบบถูกผิด ซึ่งก็คือแบบทดสอบเลือกตอบสองตัวเลือก ซึ่งผู้ ☐ ตอบมีโอกาสเลือกตอบข้อ ☐ ใดข้อ ☐ ใดหนึ่ง อาจตอบว่า ☐ าคิดหรือถูก ใช้ ☐ หรือไม่ ☐ มีข้อแนะนำการสร้า ☐ วงดังนี้ (1) เขียนคำถามคำตอบ และข้อ ☐ อกความให้ ☐ ชัดเจน กระชับไม่ ☐ ยอกย ☐ วนไม่ ☐ ด้ ☐ อกดีความ (2) ไม่ใช่ ☐ ข้อ ☐ อกความปฏิเสธ ☐ วน (3) หลีกเลี่ยงการลอกข้อ ☐ อกความจากคำบรรยายหรือหนังสือ (4) ข้อผิด ข้อถูก ควรใกล้เคียงกัน เป ☐ ็นต้น ข้อ ☐ อดิของข้อ ☐ อกสอบนี้คือ ตรวจ ☐ าย รวดเร็วประหยัดค่า ☐ ายใช้ ☐ าจ ☐ าย

4.2 หลักการประเมินผลด้านจิตพิสัย

4.2.1 วัดให้ ☐ ครอบคลุมคุณลักษณะที่ ☐ ้องการจะวัด เนื่องจากคุณลักษณะจิตพิสัย เป ☐ ็นคุณลักษณะเฉพาะส ☐ วนตัว ฉะนั้นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาเหมือนกัน ไม่ ☐ จำเป ☐ ็นต้องเป ☐ ็นผลจากอารมณ์ ☐ หรือความรู้ ☐ สักอย ☐ างเดียวกัน ขณะเดียวกันผู้ ☐ ที่มีอารมณ์ ☐ ความรู้ ☐ สักอย ☐ างเดียวกัน ก็ไม่ ☐ แน่ ☐ ว่าจะแสดงพฤติกรรมอย ☐ างเดียวกัน ดังนั้นการวัดให้ ครอบคลุมจึงจำเป ☐ ็นต้องใช้ ☐ เครื่องมือวัดหลากหลายชนิด

4.2.2 การวัดควรวัดหลายๆ ครั้ง เนื่องจากความรู้สึกและอารมณ์ ☐ ของบุคคล มักจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ ☐ ตาม สถานการณ์ ☐ และบางครั้งสถานการณ์ ☐ เดียวกันแต่ ☐ ต่างเวลา ก็อาจมีความ รู้สึกไม่ ☐ เหมือนกัน ดังนั้น การวัดจึงควรทำ หลายๆ ครั้ง และควรสุ ☐ ่มทั้งสถานที่ และเวลาให้ ☐ แยกต ☐ างกัน จึงจะทำให้ ☐ การวัดมีความน่า ☐ เชื่อถือ

4.2.3 วัดผลอย ☐ างต ☐ ้องเนื่อง การวัดที่ดีไม่ ☐ ควรเชื่อข้อ ☐ ้อมูลที่ได้ ☐ จากการวัดเพียงครั้งเดียว แต่ ☐ ควรวัดอย ☐ าง ต ☐ ้องเนื่องกันหลายๆ ครั้งด้ ☐ วยเทคนิคที่แยกต ☐ างกัน หลากหลายวิธีจึงจะเชื่อได้ ☐ ว่าจะ ☐ าค้นคุณลักษณะด้ ☐ านจิตใจและอารมณ์ ☐ นั้น เป ☐ ็นลักษณะถาวรของบุคคลนั้น

4.2.4 ความร่วมมือของผู้ถูกวัดเป้าหมายสำคัญของการวัด เนื่องจากการวัดจิตพิสัย เป้าหมายการวัดคุณลักษณะของ บุคคล ดังนั้น ถ้าผู้วัดเชื่อมั่นว่าจะได้ รับความร่วมมือจากผู้ตอบว่า 1 ขั้ว อนุผลที่ได้ รับนั้นเป็น ขั้ว อนุผลจริง นอกจากนั้นผู้ วัด ควรหาเทคนิคที่ทำให้ ผู้ตอบ ตอบด้ วยความสบายใจและมั่นใจในความปลอดภัยของขั้ว อนุผล

4.2.5 ใช้ผลการวัดให้ถูกต้อง เนื่องจากการวัดผลด้ านจิตพิสัยไม่ มีถูก ไม่ มีผิด ดังนั้นผลการวัดจึงไม่ สามารถนำไปใช้ ในการตัดสินใจได้ หรือตก แต่ การวัดทางจิตพิสัย เป้าหมายการวัดเพื่อนำขั้ว อนุผลไปใช้ ในการพัฒนามนุษย์ ไม่ ใช่ เพื่อการตัดสินใจ

หลักการสร้างเครื่องมือวัดจิตพิสัย การวัดผลด้ านจิตพิสัย เป้าหมายการวัดความรู้ สึกนึกคิด คุณธรรมจริยธรรม อารมณ์ ของบุคคล มักวัดทางอ้อม จากพฤติกรรมที่แสดง ภายใต้อ านการณ ์สมมุติเพื่อสะท ้อนถึงถึงความรู้ สึกนึกคิดด้ าน กว ผลการวัดมีลักษณะ ความคิดเห็นด้ านเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้อ านการณ ์ จึงไม่มีผิด ไม่ มีถูก มีความคาดเคลื่อนง าย พฤติกรรมด้ านจิตพิสัยแบ่ง ได้ เป็น 5 ระดับ ได้ แก่ การรับรู้ การตอบสนอง การสร้า ังคุณค ์ การจัดระบบคุณค ์ และการสร้า ังลักษณะนิสัย การวัดจึง นิยมวัดให้ ครอบคลุม วัดหลายๆครั้ง วัดอ ย่ ังด้ านอื่น

เครื่องมือที่นิยมใช้มากในการวัดพฤติกรรมจิตพิสัยคือ 1) มาตราส วนประมาณค ์ 2) แบบสำรวจรายการ 3) แบบวัดเชิงสถานการณ ์ และ 4) แบบสังเกต การสร้า ังเครื่องมือ จิตพิสัยมีลำดับขั้นตอนการสร้า ังด้ ังต่อไปนี้ 1) กำหนดคุณลักษณะที่ต้ องการวัด ได้ แก่ ความรู้ สึก คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติ 2) กำหนดพฤติกรรมบ ่งชี้หรือนิยามพฤติกรรมที่ บ่งชี้แสดงถึงเจตคติที่สนใจ 3) กำหนดวิธีการหรือเครื่องมือวัด เพื่อพิจารณาเครื่องมือที่เหมาะสมใน การวัดพฤติกรรมที่สนใจ โดยยึดหลักความเหมาะสมและไม่ ยู่ ้งยากในการเก็บข้อมูล 4) สร้าง เครื่องมือวัด 5) ตรวจสอบเครื่องมือ มักนิยมนำไปทดลองใช้ กับกลุ่ม มตัวอย ้างที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกับกลุ่ม ที่ต้ องการวัด เพื่อกำหนดหาคุณภาพเครื่องมือ ด้ านความเที่ยงตรง ความ เชื่อมั่น และอำนาจจำแนก

4.3 หลักการประเมินผลด้ านทักษะพิสัย

หลักการประเมินผลด้ านทักษะพิสัย แบ่ง ออกเป็น 1) วัดให้ ด้ วยตรงจุด ม ุ่ หมาย โดยพิจารณาผลสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน การวัดด้ านวัดที่ละ ทักษะอ ย่ ก่อน เป ็นด้ าน 2) ความสอดคล้อง ้องของงานที่กำหนดกับจุดประสงค์ ต้ องการประเมินความสามารถ 3) ความเหมาะสมในการดำเนินงาน พิจารณาว่า ำผลงาน ด้ ังกล าวเกิดจาก ำงานกลุ่ม หรือเดี่ยว 4) ยุติธรรม 5) การให้ ะคะแนนควรเป ็นปรนัย และเที่ยงตรง กำหนดไว้ ้ชัดเจน ในแต่ ะขั้นตอน จะได้ ะคะแนนเท่าไร 6) มีเกณฑ์ การ

ประเมินผล ซึ่งพิจารณาจาก กระบวนการหรือวิธีการ และผลผลิตที่เกิดขึ้นซึ่งพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพ 7) วัดหลายๆครั้ง ขั้นตอนการประเมิน

การสร้งเครื่องมือวัด มีลำดับขั้นตอนดังนี้ (1) วางแผนสร้างเครื่องมือ พิจารณาวัตถุประสงค์ของการสอน (2) ดำเนินการสร้งเครื่องมือ (3) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (4) สร้งคู่มือการใช้เครื่องมือ 10) ดำเนินการวัด เครื่องมือวัด คำนึงถึงทักษะพิสัย วิธีการและเครื่องมือที่นิยมวัดทักษะพิสัยที่นิยมใช้ ได้แก่ การทดสอบ แบบสังเกต แบบสำรวจรายการ และ มาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งแต่ละประเภทมีความเหมาะสมแตกต่างกัน ซึ่งการวัดหนึ่งๆ เพื่อความเหมาะสมและเกิด ความชัดเจนในการวัดอาจประยุกต์ใช้เครื่องมือหลายชนิดแตกต่างกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาอาเซียน เกิดสมรรถนะสำคัญ คือความสามารถด้านทักษะการทำงาน เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ทำงานในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น และยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มุ่งมั่นในการทำงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีในการตระหนักรู้คุณค่าของความเป็นไทยและอาเซียน โดยแบบทดสอบในการวัดความรู้ และใช้แบบประเมินในการวัดทักษะและการวัดเจตคติ

5. แนวคิดเกี่ยวกับภาคีเครือข่าย

5.1 ความหมายของภาคีเครือข่าย

คำว่า "เครือข่าย" มีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ผู้คนพูดถึงเครือข่ายของหน่วยงานการพัฒนาวิจัย ธุรกิจ และในสาขาวิชาชีพต่างๆ คนบางกลุ่ม มอง "เครือข่าย" ว่าเป็นเพียงคำที่รู้กันเฉพาะในวงการหนึ่ง ปัจจุบันมีองค์กรจำนวนมากตระหนักว่า "เครือข่าย" เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนา แต่เครือข่ายคืออะไร เครือข่ายทำงานอย่างไร ทำไมบางเครือข่ายประสบความสำเร็จ บางเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, น.29) ในปัจจุบัน"เครือข่าย" มีความหมายคือ ขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่าง ร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน อีกประการหนึ่ง หมายถึงวัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนการที่สน

ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้น กับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการเครือข่ายเป็นขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555, น.16) อีกประการหนึ่ง หมายถึง วัฒนธรรมองค์กรเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking) กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า ซึ่งเงื่อนไขสำคัญของเครือข่าย คือ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิก อาจมีผู้ประสานซึ่งเป็นบุคคล หรือกลุ่มประสาน ซึ่งดำเนินกิจกรรมการประสาน แต่ไม่ใช่เป็นผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายในทุกเรื่อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, น.50) พบว่าการใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย มีลักษณะสำคัญคือกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สนใจ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นสมาชิกของเครือข่ายไม่มีผลกระทบ ต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และขณิฎฐา กาญจนรังษินันท์ (2542, น.7) ได้กล่าวถึงภาคีเครือข่าย ว่าเป็นการประสานงานรูปแบบหนึ่งที่โยงโยการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรหลายองค์กร ประกอบด้วย บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ องค์กรอื่น และสถานศึกษาอื่น ทั้งนี้ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายถึงบทบาทของภาคีเครือข่าย ที่คล้ายคลึงกันดังนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555, น.196); Starkey Paul.G (1998, p.103); Michael A Peters University of Waikato University.(2014, p.3) ได้แบ่งบทบาทของภาคีเครือข่าย 3 ประเภท คือ ผู้จัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้สนับสนุนให้จัดกิจกรรม ซึ่งมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีกลุ่มสมาชิกของตนเอง ที่มีความคิด มีความต้องการที่เหมือนกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกัน มากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้มี

อำนาจสั่งการซึ่งลักษณะสำคัญดังกล่าวจะช่วยให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และหลักสูตรมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

Karen L. Mapp & Paul J. Kuttner (2013, p.7-11) ได้กล่าวถึง โครงสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายครอบครัว โดยเปิดโอกาสให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความร่วมมือและคอยเป็นที่ปรึกษา ในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา ทำให้การทำการกิจกรรม และการบริหารจัดการในสถานศึกษามีคุณภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่าเครือข่าย คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สนใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบ โครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็น อิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน ประเด็นสำคัญของนิยามข้างต้น คือ 1. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ 2. กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมึลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน 3. การเป็นสมาชิก เครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเอง ของคนหรือองค์กรนั้นๆ การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวได้

5.2 การสร้างเครือข่ายและรูปแบบของภาคีเครือข่าย

Starkey Paul, (1997, p.20-22) ได้ให้ความหมายของการสร้างเครือข่าย คือ การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันที่เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าทำให้เกิดการคับค้ำสมาคมแบบฟุ้งเฟ้อ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่น การถ่ายทอดข่าวสารทางสื่อสารมวลชน การส่งนิตยสารจดหมายข่าวให้กับสมาชิก เหล่านี้ไม่ใช่เครือข่าย เครื่องมือของการสื่อสารมวลชนอาจนำมาใช้ในเครือข่ายได้ แต่การใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่าย (Burke, 1999, p.75) ดังนั้น เครือข่ายจึงไม่ใช่การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย เนื่องจาก การดำเนินงานขององค์กรในที่ต่างๆ เพื่อทราบถึงแหล่งวิชาการ แนวทางการพัฒนาทางการบริหาร สังคมเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งข้อดีข้อเสียของแต่ละแหล่งและแต่ละแนวทางการพัฒนา มีทรัพยากรที่จะดำเนินงานของตนเอง สามารถร่วมมือกับเพื่อนในวงการเดียวกันในหนทางที่องค์กรของตนจะได้รับประโยชน์ หรือทำให้รัฐบาลองค์กรและชุมชนรับฟังข้อเสนอแนะขององค์กรของตนได้อยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น หน่วยงานพัฒนาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานพัฒนาของรัฐ ต่างหน่วยต่างทำงานกันไปไม่เคยเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่ทำงานคล้ายคลึงกัน มีการทำงานซ้ำซ้อนกันในพื้นที่

เดียวกัน แต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวสารข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานหรือองค์กรของตน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยจัดรูปแบบของเครือข่ายได้ดังนี้

5.2.1 เครือข่ายเชิงพื้นที่ (area network) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกันโดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย และโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น อาทิการแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ และการแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

5.2.2 เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (issue network) หมายถึง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น

5.2.3 เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ หมายถึง เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้น การดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ สำหรับสังคมไทยอาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1) เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐ เช่น สถาบันพระปกเกล้า สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

2) เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออก เครือข่าย SME เป็นต้น

3) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม เครือข่ายมูลนิธิ เป็นต้น

4) เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายประมงพื้นบ้านเครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2555, น. 10) ได้กล่าวถึง การสร้างภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือที่สถานศึกษามีความพยายามในการปรับเปลี่ยนรูปแบบ การบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีสมรรถนะสูง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการ เนื่องจากกระบวนการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษามีพลังในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสถานศึกษายุคใหม่ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องสร้างระบบการดำเนินงานทางการศึกษาร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบร่วมกัน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมได้แบ่งออกมาเป็น 5 ระดับ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546, น.17) ได้แก่

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (To Inform) โดยวิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารตีพิมพ์ของสถานศึกษา การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน การจัดนิทรรศการนอกสถานศึกษา จดหมายข่าว เว็บไซต์ของสถานศึกษา เป็นต้น

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือ (To Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของสถานศึกษาด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในระดับให้เข้ามามีบทบาท (To Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของสถานศึกษา เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (To Collaborate) เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเข้าเป็นหุ้นส่วนกับสถานศึกษาในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น

ระดับที่ 5 การมีส่วนร่วมในระดับให้เสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติ ในประเด็นกิจกรรมทางการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

Burke (1999, p.76-79) ได้กล่าวถึงหลักการและแนวปฏิบัติของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ดังนี้

- ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเกื้อกูล พึ่งพาซึ่งกันและกัน มีแนวทางในการประสานประโยชน์ร่วมกัน
- มีการสนับสนุนทรัพยากร และกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม
- ให้ความร่วมมือในการประสานความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ อย่างยืดหยุ่นและพลิกแพลง
- มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและจัดระบบข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรม
- มีการให้คำปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะ จัดประชุม สัมมนา เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเครือข่ายเป็นประจำ

5.3 กระบวนการทำงานของเครือข่าย

สมศักดิ์ เอี่ยมดี (2556, น.216 - 224) การทำงานร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย กล่าวคือ ความเป็นเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับงานและสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ซึ่งงาน/ภารกิจและความเป็นภาคีต่อกันนั้น จะนำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างกระบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้นกระบวนการทำงานของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากการทำงาน สัมพันธภาพ การเรียนรู้และความเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การจัดการกับสิ่งต่างๆ ภายใต้บริบทที่เกิดขึ้น โดยแต่ละเครือข่ายก็มีกระบวนการทำงานที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์และเป้าหมายที่กำหนด ในที่นี้ จะกล่าวถึง กระบวนการทำงานของเครือข่ายต่างๆ มีลักษณะร่วมกันใน 4 ประเด็น คือ

5.3.1 กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่ ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายระดับใดหรือประเภทใด สิ่งที่เครือข่ายต่างๆ ดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ การทำงานที่เชื่อมประสานจากประเด็นเล็กๆ แล้วขยายไปสู่การทำงานที่หลากหลายขึ้น โดยเป็นการขยายทั้งกิจกรรม พื้นที่ และเป้าหมาย การดำเนินการ กล่าวคือ เป็นกระบวนการทำงานที่ต่อยอดจากฐานงานเดิมที่กลุ่มเครือข่ายนั้นมีอยู่ และเป็นการแสวงหาแนวร่วมใหม่ เครือข่ายใหม่ ที่จะช่วยให้เครือข่ายนั้นได้มีความรู้ ประสบการณ์และมีพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยเป็นการที่ทุกฝ่ายเข้ามาศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ และพัฒนากิจกรรมร่วมกัน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดเน้นการใช้ความรู้ ประสบการณ์

ที่มีอยู่ มาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้อาจประยุกต์การใช้วิธีการต่างๆ ในแต่ละช่วงของเครือข่าย ดังนี้

1) ในช่วงการก่อตัวของเครือข่ายเพื่อหาแนวร่วมในการพัฒนากิจกรรมนั้น ผู้ประสานเครือข่ายหรือแกนนำกลุ่ม จะต้องใช้วิธีการค้นหาแกนนำ หาแนวร่วมอุดมการณ์ การแสวงหารูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม และการจัดระบบองค์กร เพื่อให้กระบวนการก่อตัวนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ในระยะขยายตัว จะใช้วิธีการประสานความร่วมมือ การกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความสัมพันธ์ รวมทั้งการหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ในการพัฒนาเครือข่าย

3) ในช่วงการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการจัดกิจกรรม เครือข่ายจะต้องมีความพร้อมในเรื่องของข้อมูล ทุน การจัดการ และแนวร่วมที่หลากหลาย เพื่อให้การทำงานนั้นมีความต่อเนื่อง

4) ในช่วงหลังจากการดำเนินการตามเป้าหมายแล้ว จำเป็นต้องมีการรักษาพันธกรณี ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่เป็นระบบ เพื่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ และเพื่อให้เครือข่ายอยู่ภาวะถดถอย โดยการเพิ่มเติมความรู้ การถอดบทเรียน หรือการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา ด้วยวิธีการทำงานที่หลากหลาย จะทำให้เครือข่ายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในการใช้วิธีการที่หลากหลายของเครือข่ายนั้น ยังหมายถึงการใช้เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือที่มีความแตกต่างในการจัดการกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการจัดการเครือข่าย

5.3.2 การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน

การที่เครือข่ายจะดำเนินการต่อไปได้นั้น การรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกและภาคีในเครือข่ายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะถ้าไม่มีการรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันแล้ว กิจกรรมและความเคลื่อนไหวของเครือข่ายอาจมีการยุติลง เพราะขาดภาคีร่วมดำเนินการ ดังนั้นในกระบวนการทำงานและการจัดการเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วม กล่าวคือ หลังจากที่ได้ภาคีในเครือข่ายเห็นความจำเป็นของเครือข่ายว่า มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่ายและการพัฒนาสังคม สิ่งทีคนในเครือข่ายนั้นจะพึงมีต่อกัน คือ การสร้างความรู้ และความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะคนในเครือข่ายเดียวกันย่อมจะรู้ความหมายของเครือข่ายมากกว่าคนอื่นๆ การสร้างความรู้ ความหมายภายในเครือข่ายเป็นการสร้างโลกทัศน์หรือมุมมองในการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง และเป็นการขยายแนวคิดและกระบวนการให้กว้างขวางออกไป โดยการสื่อสารจะเป็นช่องทางที่นำไปสู่การสร้างพันธกรณีและการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจเจก

บุคคล กลุ่ม องค์กร จะทำให้เครือข่ายมองเห็นภาพความเคลื่อนไหว และการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาความเป็นเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งในการรักษาสัมพันธภาพเพื่อสร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน สิ่งที่มีความสำคัญในการรักษาสัมพันธภาพ คือ การสื่อสารระหว่างสมาชิกและภาคีในเครือข่ายเพื่อให้ฝ่ายต่างๆ ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ดังนั้น

- 1) การสื่อสารจะทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสรับรู้ (perception) เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ทั่วถึง
- 2) การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ (inspiration) ให้บุคคลร่วมมือกันค้นหาเป้าหมายร่วมกัน (shared goal)
- 3) การสื่อสารเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีโอกาสเรียนรู้ (learning) ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของกันและกัน การแลกเปลี่ยน (exchange) ข้อมูลและข้อคิดต่างๆ การฝึกเปิดใจกว้าง (open mind) เพื่อยอมรับฟังความคิดเห็นและพฤติกรรม ตลอดจนการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างกัน (relationship development) และร่วมมือกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
- 4) การสื่อสารมีส่วนสำคัญในการค้นหาและพัฒนา “อัตลักษณ์” (identity) และบุคลิกลักษณะ (character) ร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายและเป็นช่องทางในการนำเสนออัตลักษณ์และบุคลิกลักษณะดังกล่าวสู่สังคมภายนอก

5.3.3 การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว

เมื่อเครือข่ายมีการทำงานและมีการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างสื่อความหมายร่วมกันแล้ว การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้าหากัน เป็นสิ่งที่เครือข่ายส่วนใหญ่ได้ดำเนินการ เพราะการเรียนรู้และการปรับบทบาทเข้าหากันนั้นเป็นทั้งแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ กล่าวคือ การที่เครือข่ายจะมีความเติบโตและมีความมั่นคงจะต้องมีการแสวงหาความรู้ มีการสะสมประสบการณ์ และมีการปรับบทบาท ในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งเพื่อให้เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานที่หลากหลาย ซึ่งการเสริมสร้างกระบวนการการเรียนรู้นั้น สามารถใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การพัฒนาผู้นำ การศึกษาแบบเจาะลึกในพื้นที่ และการถอดบทเรียนร่วมกัน เป็นต้น

กระบวนการดังกล่าว เป็นกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความหมายของเครือข่ายที่จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ การประสานความร่วมมือ และการรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ในที่นี้หมายถึง การพึ่งพาอาศัยทั้งในด้านทุน ความรู้ ประสบการณ์ ที่สำคัญคือ ความร่วมมือ

เพราะไม่มีเครือข่ายใดจะมีศักยภาพในการพัฒนาที่สมบูรณ์ ดังนั้น การเรียนรู้และการปรับบทบาทเข้าหากันจึงเป็นกระบวนการทำงานของเครือข่ายทางสังคม (สมบูรณ์ บุศิริรักษ์, 2553, น. 89)

5.3.4 การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมและนวัตกรรมในการพัฒนา

ความเป็นเครือข่ายในยุคใหม่ นอกจากจะเป็นการสร้างความเป็นภาคีร่วมบนเส้นทางของนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เครือข่ายทางอากาศของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันแล้ว การสร้างความเป็นเครือข่ายดังกล่าว ยังก่อให้เกิดกระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ที่ผู้คนในสังคมไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าตา และพบปะซึ่งกันและกันหรืออาศัยพื้นที่ดำเนินการเพียงแต่มีความรู้สึกร่วมว่า จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งพากัน ก็สามารถสร้างความเป็นเพื่อนเป็นพี่ เป็นน้อง และความเป็นเครือข่ายได้ การเกิดขึ้นของนวัตกรรม เป็นกระบวนการทำงานของเครือข่ายในรูปแบบใหม่ ที่เน้นการประสานความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งพากันในคราวที่จำเป็นเท่านั้น โดยที่ต่างคนต่างอยู่และทำงานของตนแต่เมื่อมีปัญหาเกิดกับสังคมทุกฝ่ายก็มาร่วมมือกัน โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสาร กระบวนการดังกล่าว ก่อให้เกิดนวัตกรรมในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจในสิ่งใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทนคำพูดเดิมๆ เช่น ประชาสังคม ประชารัฐ การบริหารแบบบูรณาการ เป็นต้น

กระบวนการทำงานของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายเป็นกลยุทธ์ ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคีร่วม โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็กๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่าย ที่กว้างออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมายและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, น.4-17)

จากการสังเคราะห์เอกสารดังได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิด Smith Stanley and Shores (1957, p.102) เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้รูปแบบการศึกษาสังคมเป็นพื้นฐาน (socialized-approach) ความต้องการของสังคม สอดคล้องกับนโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น.50-55) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งถือเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่สำคัญของชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาของทุกระดับการศึกษาไว้ อย่างชัดเจน ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในแต่ละระดับการศึกษา ดังเช่นสถานศึกษากับชุมชนนั้นต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาประเทศ

อย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยได้นำความรู้ข้างต้นมาออกแบบประยุกต์ใช้เป็นการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน โดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ

การที่ผู้วิจัยนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการภาคีเครือข่ายมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากมีความคาดหวังว่ากระบวนการนี้ จะสามารถทำให้การพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือของทุกฝ่ายและมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่จะสามารถดำรงอยู่ได้และก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างสง่างาม และเมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ พบว่ามีงานวิจัยหลากหลายเรื่องที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม จำนวน 10 เล่ม (จิณณวัตร ปะโคทั้ง, 2549; ศิริพร ดันตยมาศ, 2550; เพ็ชร รูปวิเศษฐ์, 2555; สุระพี อาคมคง, 2550; อ่องจิต เมธยะประภาส, 2550; ณรงค์ ฤทธิเดช, 2553; มัลลวีร์ รอดชโฟล, 2554; ปารณทัตต์ แสนวิเศษ, 2555; เบญญาภา ต่อมคำ, 2555; ผ่องพรรณ มุสิกานนท์, 2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ให้มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน และยังพบว่ามี รูปแบบที่เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ คือ 1) การระดมความคิด 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือทำ 4) การร่วมติดตามประเมินผล 5) การรับประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่ารูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่ทำร่วมกัน การใช้เทคโนโลยี ทักษะ ด้านภาวะผู้นำ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กร (ภาคีเครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม และบรรยากาศการมีส่วนร่วม เป็นองค์ประกอบมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ในงานวิจัยของต่างประเทศ (Schuler & Vandra, 1987; Robinson, 1992; Marie, 1998) นักการศึกษาเหล่านี้ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา พบว่าในการจัดการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ความเป็นจริง การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ช่วยเพิ่มคุณภาพ และความสัมพันธภาพทางการศึกษา

ซึ่งชุมชนได้เป็นตัวแทนทางการศึกษาโดยตรงและเป็นขั้นตอน คือ การฝึกให้คนหนุ่มสาวมีความรับผิดชอบช่วยเหลือกันในชุมชน ชุมชนเข้ามามีบทบาททางการศึกษา ร่วมมือกันกับผู้ลงทุนทางการศึกษา คั่นคว้าโดยชี้ให้เห็นว่าการร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษาจะสามารถทำให้จุดประสงค์ทางการศึกษาของชาติประสบผลสำเร็จได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร (จริยา ศรีเพชร, 2550; ปิยะวรา คล้ายหนองสรวง, 2550; นฤมล จูประเสริฐ, 2552; สมพร หลิมเจริญ, 2552; บานเย็น แก้วศรีสุข, 2553; สุริยา กำธร, 2553; อัครพงศ์ สุขมาตย์, 2553; ธัญดา ไตรวนาธรรม, 2553; วิทยา คุ่มฉายา, 2554; กนกวรรณ งามฉวี, 2554; สุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย, 2554; วารุณี อัสวโกคิน, 2554; สกลวรรณ สุขามณี, 2551; พชร ม้าลออเพชร, 2556; ทวิช ลักษณัสสง่า, 2556; ฌนัท ธาตุทอง, 2554; กิตติคุณ รุ่งเรือง, 2560) โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าวในประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัยประเภทของการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย และผลการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนี้

6.1 ด้านวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร

ในงานวิจัยการพัฒนาหลักสูตรที่ได้สังเคราะห์ พบว่า วัตถุประสงค์การวิจัยงานวิจัยการพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาหลักสูตร และหาประสิทธิภาพของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยมีงานวิจัยบางเรื่องที่มีวัตถุประสงค์เพิ่มเติมที่แตกต่างกัน ดังเช่น วารุณี อัสวโกคิน, (2554) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตร โดยสรุปแล้วผู้วิจัยจะศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกัน 2 ประเด็น คือ เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและศึกษาผลการใช้หลักสูตร ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ก็จะพัฒนาบนพื้นฐานของมาตรฐานตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลาง วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรอีกประเด็นหนึ่ง คือ เพื่อการศึกษาหาคุณภาพหรือประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยการตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทางด้านการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มศึกษาโดยศึกษาผลการเรียนด้านความรู้ ด้านทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพหรือคุณภาพหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนใหญ่

6.2 ด้านประเภทของหลักสูตร

จากการสังเคราะห์งานวิจัยทางด้านการพัฒนาหลักสูตร ดังกล่าว พบว่าเป็นงานวิจัยที่เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรนั้น นักวิจัยมีการพัฒนาหลักสูตรอยู่ 3

ประเภท คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า มีจำนวน 4 เรื่อง (นฤมล จูประเสริฐ, 2552; กนกวรรณ งามจวี, 2554; ณัท ธาตุทอง, 2554; กิตติคุณ รุ่งเรือง, 2560) การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา พบว่า มีจำนวน 10 เรื่อง (อดุล นาคะโร, 2551; สมพร หลิมเจริญ, 2552; อักพงศ์ สุขมาตย์, 2553; ธัญดา ไตรวนาธรรม, 2553; วารุณี อัสวโกสิน, 2554; วิทยา คุ่มฉายา, 2554; สุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย, 2554; ทวิชลักษณ์สง่า, 2556; พัทรี ม้าลออเพชร, 2556; สุวัฒน์ นิยมไทย, 2554) และการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า มีจำนวน 3 เรื่อง (จริยา ศรีเพชร, 2550; ปิยวรา คล้ายหนองสรวง, 2550; สุริยา คำธร, 2556) และจากงานวิจัยดังกล่าว เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา และหลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2551 ส่วนใหญ่ เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายมาตรฐานตัวชี้วัด ตลอดจนความสามารถด้านทักษะต่างๆ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ

6.3 ด้านองค์ประกอบของหลักสูตร

จากการศึกษาในประเด็นด้านผลของการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว พบว่า ผลของการวิจัยทุกเรื่อง มีผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน 3 ประเด็น คือ ด้านความเหมาะสมสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร และประสิทธิภาพของหลักสูตร ด้านความเหมาะสมขององค์ประกอบหลักสูตร พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบของหลักสูตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกัน และด้านองค์ประกอบของหลักสูตร พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบของหลักสูตรโดยรวม คือ ปรัชญา วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ปัญหาและความจำเป็น หลักการแนวคิดพื้นฐาน จุดหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยงานวิจัยแต่ละเรื่องจะมีองค์ประกอบของหลักสูตรที่มากน้อยแตกต่างกัน โดยสรุปแล้ว พบว่า หลักสูตรทุกเรื่อง มีองค์ประกอบของหลักสูตรที่สอดคล้องกัน คือ 1) หลักการแนวคิดพื้นฐาน 2) คำอธิบายรายวิชา 3) ผลการเรียนรู้ 4) โครงสร้างรายวิชา 5) กิจกรรมหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 7) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า งานวิจัยพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยการทดสอบความรู้ความสามารถผู้เรียนที่เป็นกลุ่มศึกษาในการใช้หลักสูตร จากแบบวัดผลหรือแบบประเมินสมรรถนะของผู้เรียนในทักษะต่างๆ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานของหลักสูตรแกนกลางเป็นส่วนใหญ่

6.4 ด้านกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

จากการสังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ มีกระบวนการขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกัน จริยา ศรีเพชร, (2550); ปิยวรา คล้ายหนอง

สรวง, (2550); สมพร หลิมเจริญ, (2552); นฤมล จูประเสริฐ, (2552); ธัญดา ไตรวนาธรรม, (2553); อัครพงศ์ สุขมาตย์, (2553); วิทยา คุ่มฉายา, (2554); สุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย, (2554); กนกวรรณ งามฉวี, (2554); ฌนัท ธาตุทอง, (2554); ทวีช ลักขณ์สง่า, (2556); พิชรี ม้าลออเพชร, (2556); สุวัฒน์ นิยมไทย, (2554); ศิริพร ดันดิยมาศ, (2550) มีกระบวนการการพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกัน 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นตอนการศึกษาความต้องการและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรและประเมินคุณภาพของหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนการตรวจสอบ ประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนในการประเมินผลของการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพต่อไป แต่มีงานวิจัยบางเรื่องที่มีกระบวนการขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรที่แตกต่างกัน คือ วิชัย วงษ์ใหญ่, (2555) ที่มีกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอน คือ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2. การออกแบบหลักสูตร 3. การสร้างเอกสารประกอบหลักสูตร 4. การศึกษานำร่อง 5. การทดลองใช้หลักสูตร 6. การประเมินหลักสูตร และ 7. การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร

ส่วนอดุล นาคะโร, (2551) ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 8 ขั้นตอน คือ 1. การสำรวจความต้องการและปัญหา 2. การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา 3. การคัดสรรเนื้อหาของบทเรียน 4. การลำดับความสำคัญของเนื้อหาสาระ 5. การคัดสรรประสบการณ์ 6. การลำดับประสบการณ์การเรียนการสอน 7. การกำหนดวิธีประเมิน และ 8. การทดลองใช้หลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีนักพัฒนาหลักสูตรอีกกลุ่มหนึ่งได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน (สุริยา กำธร, 2553; วารุณี อัสวโกติน, 2554; กิตติคุณ รุ่งเรือง, 2560) คือ 1. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2. การร่างหลักสูตร 3. การตรวจสอบคุณภาพร่างหลักสูตร 4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และ 5. การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าโดยส่วนใหญ่งานวิจัยจะเน้นการศึกษาด้านต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ด้านวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร ด้านประเภทของหลักสูตร ด้านองค์ประกอบของหลักสูตร และด้านกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้ โดยหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนโดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิภาพ

ของหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียนโดยใช้กระบวนการภาคีเครือข่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ (1) ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร (2) คำอธิบายรายวิชา (3) ผลการเรียนรู้ (4) โครงสร้างหลักสูตร (5) กระบวนการจัดการเรียนรู้ (6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ (7) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) การจัดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ (3) การทดลองใช้หลักสูตร (4) การนำหลักสูตรไปใช้ และ (5) การสรุปผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในทุกๆ ขั้นตอน ตามบริบทของชุมชน ท้องถิ่นที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

